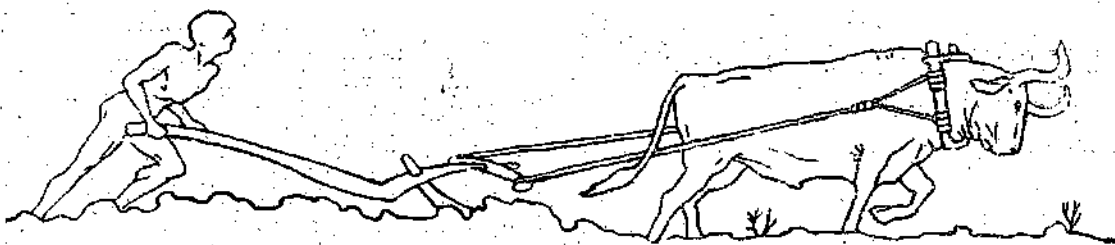

ΟΙ ΤΑΞΟΙ ΤΩΝ ΕΒΡΕΩΝ ΜΟΕΗ ΣΤΑ ΠΙΛΛΗΤΙΑ
ΣΧΗΤΙΟ Ν. ΦΕΡΕΚΕΙΑΗ

ΠΑΝΔΘΗΝΑΙΑ

ΕΤΟΣ ΙΑ' ΝΟΕΜ-
ΒΡΙΟΣ 1913 * *

Η ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΣ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ

(1821—1921)

Εἰς τὴν δημοσίευσιν τῶν γενιῶν ποὺ ἐξηγήσαμεν διὰ τὸν ἑορτασμὸν τῆς ἑκατονταετηρίδος τοῦ 1821, ἀκολουθοῦμεν τὴν σειρὰν κατὰ τὴν ὁποίαν μᾶς στέλλοιται. Ἡ δημοσίευσίς θὰ συνεχισθῇ καὶ εἰς προσεχὴ τεύχη.

Τὰ «Παναθήναια» μᾶς υπενθυμίζουν, ὅτι «μετὰ ὀκτώ ἔτη, οἱ ἐπίγονοι τῆς μεγάλης γενεᾶς τοῦ 1821 θὰ κληθοῦν εἰς τὸ προσκύνημα ἑνὸς ἱεροῦ ἰωβιλαίου».

Δηλαδή θὰ συμπληρωθῇ μία ἑκατονταετηρίς ἀπὸ τῆς μεγάλης ἡμέρας καθ' ἣν οἱ πατέρες καὶ οἱ πάπποι μας μὲ τὸ αἷμα, τὰς θυσίας καὶ τοὺς ἀγῶνας τῶν ἐχάρισαν εἰς ἡμᾶς πατρίδα ἐλευθεράν.

Πῶς θὰ ἑορτασθῇ ἡ ἱερὰ καὶ μεγάλη αὐτὴ ἡμέρα ποὺ θάνατελλῃ μετὰ ἕνα αἰῶνα ὀπίσω ἀπὸ τὴν γιγαντομαχίαν τοῦ 21;

Μὲ συντομίαν καὶ σαφήνειαν ἡ ἰδική μου γνώμη εἶναι: νὰ πηχθῇ τὸ *Ἡρόφιον, τὸ μέγα Πάνθειον τῶν ἑλευθερωτῶν, εἰς περιοπίον θέσων τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τὸ ἀπέραντον κυανοῦν τοῦ Ἑλληνικοῦ οὐρανοῦ.*

Ἐξηγοῦμαι. Νὰ προσορισθῇ ἀπὸ τώρα ὁ κατάλληλος χώρος, ὁ ὁποῖος νὰ μετατραπῇ εἰς γραφικὸν ἄλσος, διηρημένον καὶ διασκευασμένον εἰς σχῆμα χάρτου τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Εἰς τὸ ἄλσος αὐτὸ, εἰς τὸ οἰκίον μέρος τοῦ χάρτου, νὰ στηθοῦν ἀνδριάντες, προτομαὶ ἢ οἰαδήποτε ἄλλα ἀναθήματα τῶν ἱστορικῶν προσώπων τῶν διαφόρων μερῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν γένει, τὰ ὁποῖα ἐθυσιάσθησαν ἢ καθ' ὀιονδήποτε ἐξέχοντα τρόπον δηρῶνθησαν τὴν ἰδέαν τῆς Ἐθνεγείας.

Τὸ ἔργον αὐτὸ καὶ τὴν δαπάνην δὲν θὰ τὴν ἀναλάβῃ τὸ Κράτος μόνον ἢ ἡ πρωτεύουσα. Κάθε νομός, δήμος ἢ πόλις τῆς Ἑλλάδος, καὶ κάθε τμήμα τοῦ ἔξω Ἑλληνισμοῦ, δεῖλεῖ νὰ φροντίσῃ ν' ἀποκρυσταλλώσῃ ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου τὴν αἰδίον εὐγνωμοσύνην τοῦ πρὸς τὰ ἰδικὰ του πρόσωπα, τὰ ὁποῖα εἶτε ἐπὶ τόπου, εἶτε εἰς τὸ ἐν γένει στάδιον τοῦ μεγάλου Ἀγῶνος, δηρῶνθησαν τὴν μεγάλην Πατρίδα καὶ ἐτίμησαν τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα τῶν.

Καὶ ἔτσι, ὅταν θὰ προσέλθωσιν ἐνθουσιῶδεις ἑορτασταὶ καὶ προσκνηται οἱ τῶν διαφόρων ἑλληνικῶν τμημάτων ἀντιπρόσωποι—θεωροί, θὰ προσέλθωσι κομίζοντες τρόπον τινὰ καὶ ἀνυψοῦντες ἐν θριάμβῳ ἐπὶ ἱεροῦ χώρου τὰ μνημεῖα τῶν προμάχων τῆς Ἐλευθερίας.

Ἡ γνώμη αὐτὴ εἶναι ἕνα μέρος τοῦ μεγάλου σχεδίου τῆς ἑορτῆς. Ἀλλὰ τόσῳ ἀπαραίτητον, ποὺ νομίζω, ὅτι ἀπὸ καιροῦ ἔπρεπε τὸ Κράτος καὶ οἱ Ἕλληνες ἐν γένει νὰ ἔχουν στήσῃ τὸ αἰώνιον καὶ πάγκαλον μνημεῖον τῶν τουρκομάχων, οἱ ὁποῖοι ἐθάμβωσαν τὴν οἰκουμένην καὶ ἐφώτισαν τὴν συνείδησιν τῆς Ἀνατολῆς μὲ τὰ τρόπαια καὶ τὰς θυσίας τῶν.

Ὁ Δήμος τῶν Ἀθηνῶν ἄς ἀναλάβῃ ἀπὸ τοῦδε τὴν πρωτοβουλίαν, μίαν πρωτοβουλίαν διαφωτισμοῦ ὑποδείξεως, συμπράξεως καὶ βοηθείας.

Ὅπως ποτὲ ἄλλοτε περὶ τὴν ἀρχαίαν Ἄλτιν, ἔτσι καὶ μετὰ ὀκτώ ἔτη ἄς ἀνυψωθῇ ἐτοιμον τὸ ἱερὸν ἄλσος εἰς τὸ ὁποῖον θάναπαύωνται εἰς αἰωνίαν γαλήνην καὶ εἰς διαρκὲς χάδεμα τοῦ ἡλιακοῦ φωτός αἱ μαρμάραι φησισσόμεναι τῶν Ὀλυμπιονικῶν τῆς Ἐλευθερίας.

Εκεί, πρὸς τὴν συγκεντρωμένην στρατιάς τῶν γενναίων, θὰ κατατίθεται εὐλαβῆς ὁ φόρον τοῦ προσκνηήματος τῶν Ἑλλήνων καὶ ὁ θυμασμός τοῦ κόσμου.

Ἀθήναι 12 Ν/βρίου ΕΥΑΓΓ. ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΟΥ
Βουλευτῆς Κόζου

Μέσα στὸ πλούσιο πρόγραμμα τῶν ἑορτῶν, ποὺ θὰ τὸ κανονίσουν τὸ Κράτος καὶ οἱ εἰδικοί, φαντάζομαι ὅτι θὰ ὑπάρχει καὶ μία ἀναπαράστασις ζωντανῆ καὶ σωστὴ καὶ στὶς πρὸ μικρῆς λεπτομέρειες τοὺς χαρακτηριστικῶν σκηνῶν ἀπὸ τὸν μεγάλον ἀγῶνα. Ἐξάφνα ἡ «ἀνύψωσις τῆς σημαίας τῆς Ἐπαναστάσεως» στὴν Ἁγίαν Λαύρα, μὲ τὸν δεσπότη, ποὺ θὰ ἐδλογῆ τοὺς συναγμένους γύρω τοῦ ἐπαναστάτες ἕνα πολεμικὸ συμβούλιον ἀρχηγῶν καὶ καπεταναίων καὶ ἡ ἐτοιμασία μιᾶς ἐκστρατείας ἀκόμη καὶ κάποια μάχη, κάποια σκηνὴ ἀπὸ τὴν ἔξοδο τοῦ Μεσολογγίου ἢ καὶ ἀπὸ ἄλλο γεγονός τῆς ἴδιας ἐπιβολῆς. Ἀναπαράστασις σκηνῶν, ποὺ ἔξδν ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ τους ἀξία θὰ εἶναι ἱκανῆς νὰ συναθροίσουν καὶ κόσμον πολλὸν ἀπὸ δικούς μας καὶ ξένους, καὶ ποὺ θὰ τὶς διαιωνίσουν οἱ κινηματογράφοι. Κάποιες ἀνάλογες Ἀμερικανικῆς ἐργασίαι ἤμποροῦν νὰ δώσουν τὸ πλάνο πῶς νὰ γίνῃ τὸ μέρος αὐτὸ τῶν ἑορτῶν.

Καὶ φαντάζομαι ἀκόμη ὅτι πρέπει στὴν πρώτη ἡμέρα τῶν ἑορτῶν νὰ γίνον τ' ἀποκαλυπτήρια ἐνὸς ἔργου γλυπτικῆς, ποὺ θὰ συμβολίξῃ τὸν μεγάλον ἀγῶνα καὶ ὅτι ὁ διαγωνισμός τοῦ ἔργου αὐτοῦ θὰ προκηρυχθῆ ἀπὸ τώρα — ἂν εἶναι δυνατόν, ὅτι σὲ λαϊκὰ θέατρα, ὅπου θὰ μποροῦν νὰ χωρέσουν χιλιάδες θεατῶν, θὰ παιχθοῦν δύο-τρία ἔργα βγαλμένα ἀπὸ ἐπεισόδια τοῦ ἀγῶνος, ἀλλὰ γραμμένα μὲ τέχνη καὶ εὐκρινεία — τὸ Κράτος ὡς ἀναθέση στοὺς καλύτερους δραματικούς συγγραφεῖς μας, ποὺ θὰ ὑπάρχουν ἔως τότε, νὰ γράψουν τὰ ἔργα αὐτὰ ὅτι θὰ γνωσθῆ τὸ ἀποτέλεσμα ἐνὸς ποιητικοῦ διαγωνισμοῦ γιὰ τὸ «carmen seculare» καὶ ὁ βραβευμένος ποιητὴς θὰ στεφανωθῆ ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Βασιλέα σὲ αἶθουσα, ποὺ νὰ χωράῃ ὅσο τὸ δυνατὸ περισσότερο κόσμο, καὶ ὅτι τὸ βραβευμένο ποίημα θ' ἀπαγγελθῆ σὲ μιὰ ξεχωριστὴ ἡμέρα κατὰ τὸ διάστημα τῶν ἑορτῶν ἀπὸ τὸν καλύτερο ἠθοποιὸ μας τῆς ἐποχῆς ἐκστίνης.

ΗΛ. Π. ΒΟΥΤΥΡΙΑΔΗΣ

Φυσικὰ θὰ γίνον διαφόροι ἐκδόσεις, ἐθνικαὶ ἑορταὶ καὶ παραστάσεις καὶ θὰ ἐκδοθοῦν στατιστικαὶ παντὸς εἶδους ποὺ νὰ δείχνουν τὴν ἐξέλιξη καὶ τὰς προόδους ποὺ ἔκανε τὸ Ἔθνος ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς ἀπελευθερώσεώς του ἔως τώρα. Ἀλλὰ ἐκεῖνο γιὰ τὸ ὁποῖο πρέπει νὰ πάρῃ ἰδιαίτερη φροντίδα τὸ Κράτος, εἶναι νὰ δοθῆ ἡ εἰκόνα τῆς πνευματικῆς ἔως τώρα ζωῆς τοῦ Ἔθνους καὶ νὰ ἀναδειχθῆ κατάλληλα. Οἱ γίνεται γιὰ τὸ λεξικὸ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας ἡ ἴδια ἐργασία πρέπει νὰ γίνῃ γιὰ τὰ δημοτικὰ τραγούδια, τὶς παροιμίες καὶ τὶς παραδόσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὸ ὕλικόν αὐτὸ εἶναι μαζεμένο ἀπὸ τὸν καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου τὸν κ. Πολίτη νὰ μαζευτοῦν σ' ἕναν τόμο ὅλες οἱ συλλογῆς τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν ἐκδομέναις κ' ἀνεκδοταῖς τὸ ἴδιον καὶ γιὰ τὶς παροιμίες καὶ παραδόσεις, οὕτως ὥστε νὰ ἀποτελέσουν ἕνα μνημειῶδες ἔργον. Ἀλλὰ ἰδίως μὲ ἰδιαίτερη φροντίδα πρέπει νὰ μαζευτοῦν τὰ καλύτερα ἔργα τῶν νεοελλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων μὴ ἀμερόληπτη καὶ φωτισμένη ἐπιτροπὴ νὰ διαλέξῃ καὶ νὰ μαζέψῃ σ' ἕνα τόμο τὰ καλύτερα τραγούδια τῶν νεοελλήνων ποιητῶν τὸ ἴδιον καὶ γιὰ τὰ διηγήματα καὶ τὰ δράματα ἔπειτα μὲ φροντίδα κ' ἔξοδα τοῦ Κράτους νὰ μεταφραστοῦν ὅλα αὐτὰ στὶς ξένες γλώσσας καὶ νὰ φροντισθῇ, ἔστω κ' ἀκριβοπληρώνοντας, νὰ γίνῃ λόγος γι' αὐτὰ στὴν κριτικὴ ὄλου τοῦ κόσμου· πρέπει νὰ φροντισθῇ γι' αὐτὸ τὸ Κράτος μὲ θερμὴ καὶ θυσίαις σὰν νὰ ἐπρόκειτο γιὰ σπουδαία ἐθνικὴ ὑπόθεσις.

Νὰ ἐκδοθοῦν ἔπειτα ἐκλεκτὰ ἀντίγραφα ἀπὸ τοὺς καλύτερους πίνακες τῶν νεοελλήνων ζωγράφων, νὰ διαδοθοῦν καὶ νὰ κριτικαρισθοῦν ἐπίσης γύρω ἀντίτυπα ἀπὸ τὰ καλύτερα γλυπτικὰ ἔργα.

Νὰ ἀναδειχθῆ ἡ ἔως τώρα ἐθνικὴ ζωὴ τιμώντας ὅλους τοὺς ἥρωας, κοινωνικούς, πολιτικούς, στρατιωτικούς ἢ στὴ σκέψη καὶ στὴν τέχνη ποὺ ἔβγαλεν ἔως τώρα τὸ Ἔθνος νὰ γίνον προτομῆς καὶ ἀγάλματά τους καὶ νὰ στηθοῦν στοὺς δρόμους, στὶς πλατεῖες καὶ στὰ δημόσια κτίρια νὰ ἐκδοθῆ ἕνα λεύκωμα μ' ὅλα αὐτὰ καὶ μὲ τὴ βιογραφία τοῦ καθενὸς σ' ὅλες τὶς γλώσσας ποὺ νὰ ἱστοροῦν καὶ νὰ ἐξημνοῦν τὸ ἔργο τους καὶ τὴ σημασία του.

ΜΑΡΚΟΣ ΑΥΓΕΡΗΣ

ΙΔΕΕΣ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΑ

Θάνατος καλλιτέχρου Τὸν περασμένο μῆνα πέθανε στὸ Δημοτικὸ Νοσοκομεῖο λησμονημένος σχεδόν, ἐρείπιο ζωῆς καὶ μοίρας, ὁ καλλιτέχνης τῆς σκηνῆς Εὐάγγελος Παντόπουλος, ἕνας ἀληθινὰ δημιουργικὸς ἠθοποιός. Σὲ μιὰ περίοδο τῆς καλλιτεχνικῆς του ζωῆς ἐγνώρισε πραγματικὰ τὴν ἐπιτυχία, τὸ θρίαμβο, τὴν ἀποθεωτικὴ λατρεία τοῦ κοινού. Καὶ ὕστερα ἡ ἀδιαφορία, ἡ λήθη, ἡ ἐρημιά.

Ὁ θάνατος ἐνὸς καλλιτέχνη ἢ ἐνὸς λογίου στὴν Ἑλλάδα — καθὼς καὶ σὲ πολλὰ ἄλλα μέρη — εἶναι σχεδόν πάντα τὸ τελευταῖο μέρος μιᾶς τραγῳδίας, ποὺ παίζεται ἐμπρὸς στὰ μάτια ὄλων, χωρὶς νὰ κινήσῃ καὶ κανενὸς τὸν ἔλεον.

Στὸν ἀδιέκδοτον ἀγῶνα τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν γιὰ νὰ ζωντανέψουν ἕνα ὄνειρό τους ἢ νὰ φτάσουν κάποιο ἰδανικόν τους, καὶ τὶς πρὸ πολλῆς φορῆς γιὰ ν' ἀντιπαλαίσουν καὶ στὴ σκληρότητα τῆς ζωῆς, κάθε προσπαθειὰ τους καὶ κάθε κίνημά τους σημεδεύεται μὲ μιὰ ξεχωριστὴ τραγικότητα. Κι' ὅσο πρὸς περήφανη εἶναι ἡ ψυχὴ τῶν τέτοιων ἀγωνιστῶν, τόσο πρὸς ἄγριο πλέκεται γύρω της τὸ δράμα τῆς ζωῆς καὶ προτοιμάζεται τραγικώτερο τὸ τέλος του. Τυχαίνει καμιά φορὰ νὰ τοὺς γνωρίσῃ ἢ μοῖρα τὶς στιγμῆς κάποιας εὐτυχίας καὶ νὰ τοὺς σκεπάσῃ μὲ τὰ φτερά τῆς οὐλοζώσης δόξας. Εἶναι τοῦτο ἢ κακία τῆς μοίρας. Δὲν ὑπάρχει πρὸ βασανιστικῶν πράγμα γιὰ τὴν ψυχὴ τοῦ καλλιτέχνη ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἐφήμερη ἀγάπη καὶ λατρεία τοῦ κοινού, ποὺ μιὰ μέρα θὰ σβύσῃ ἀπότομα καὶ γιὰ πάντα. Συντρίβει καὶ τὶς πρὸ δυνατῆς ψυχῆς. Ἐπειδὴ ὅσο καὶ ν' ἀντικρύξῃ ὁ καλλιτέχνης μὲ μάτι φιλοσοφικὸ τὴ ματαιότητα τῶν ἀνθρώπων, πάντα στὸ βάθος εἶναι κ' αὐτὸς ἀνθρώπος μὲ τὶς κοινῆς ἀδυναμίες. Κι' ἂν δὲν τὸν νοιάξῃ καὶ πολὺ γιὰ τὰ δικά του, ὅμως μέσα στὴν ἐδικὴ του ἐρήμωσι καὶ παραγνώρισί βλέπει τὴ σκληρὴ μοῖρα κάθε ὁμοίου του. Αὐτὸ δὲν εἶναι μικρὴ τυραννία.

Καμιά φορὰ ὕστερ' ἀπὸ τὸν θάνατο τῶν τέτοιων μαρτύρων ἢ καὶ ἠρώων, ἀκούεται μιὰ γενικὴ θλιβερὴ κραυγὴ: — Κρίμα ποὺ πέθανε! Τί ἐχάσαμε!... Γιὰ νὰ μὴν εἶναι πάντα ἴδιο τὸ τέλος τῆς τραγῳδίας τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν καὶ γιὰ νὰ κόβεται κάπως ἡ μονοτονία, μπαίνει σὰν ἐπίλογος καὶ ἡ τραγικὴ αὐτὴ εἰρωνεία τῆς λύτης μας γιὰ τὸ χαμό τους.

Ἐταιρεία διαλέξεων Δεκατέσσερες λόγιοι καὶ δημοσιογράφοι «ἀπὸ κοινού συμφέροντος κινούμενοι», καθὼς πολὺ σωστά ἔγραψεν ἕνας ἀπ' αὐτοὺς, ἱδρυσαν μιὰν «ἐταιρεία διαλέξεων». Τὸ πρῶτο δὲν εἶναι καθόλου ἐκκλησιαστικόν. Ἐστοχάσθησαν οἱ ἄνθρωποι νὰ κάμουν ὅ,τι γίνεται καὶ σ' ἄλλα μέρη τοῦ κόσμου κ' εἶχαν κάθε δικαίωμα νὰ πραγματοποιήσουν τὸν στοχασμὸ τους. Ἀλλὰ στὴν Ἑλλάδα — καθὼς φαίνεται — εἶναι γραμμένον ὅλα τὰ πράγματα νὰ βγαίνουν ἀπὸ τὸν ἴσιον δρόμο τους. Ἡ ἐταιρεία τῶν διαλέξεων εἶναι μιὰ ἀτομικὴ ἐπιχείρησις, ποὺ μπορεῖ νὰ ἐπιτύχῃ καὶ νὰ προκόψῃ. Δὲν εἶναι ὅμως καθόλου, ὅπως θέλησαν νὰ εἰποῦν οἱ δημιουργοὶ της, τὸ πρῶτο γενναῖο φαινόμενον τῆς νεοελληνικῆς σκέψεως, ὕστερ' ἀπὸ τὸν πόλεμο, καὶ τὸ μέσον ποὺ θὰ φέρῃ σ' ἐπικοινωνία τὸν λαὸ μὲ τοὺς λόγιους μας, ὅταν ὁ λαὸς πληρώνη — δύο δραχμῆς τὸ άτομο — γιὰ νὰ τοὺς ἀκούσῃ ποὺ θὰ μιλοῦν. Αὐτὰ εἶναι πολὺ ἐγωῦστικά. Ἡ ἀληθινὴ πνευματικὴ ἀξία καὶ ἡ ἀληθινὴ φροντίδα γιὰ τὴ μόρφωσι τοῦ λαοῦ καὶ τὸν ἐξαναγκασμὸς του νὰ προσέξῃ τοὺς διανοητικούς ἀνθρώπους μας, δὲν παρουσιάζεται σὰν ἐπιχείρησις. Ἡμπορεῖ νὰ ζοῦμε στὴν ἐποχὴ τοῦ ὅλιμοῦ συμφέροντος, μὰ ὑπάρχουν πάντα καὶ κάποια ἰδανικὰ καὶ κάποιες πνευματικῆς ὑπερηφάνειες, ποὺ στέκον πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴν ταπεινότητα τοῦ ὅλιμοῦ συμφέροντος. Καὶ ἀπὸ τὴ μεριά αὐτὴ τὸ νὰ κάμουν οἱ δεκατέσσερες ὑποψήφιοι κομφορασιῆ — ἐπειδὴ βέβαια κανένας τους δὲν μᾶς εἶδειν ἔως τώρα ὅτι ἀξίζει δικαιωματικῶς τὸν τίτλον αὐτὸν — ἐπίτιμο Πρόεδρο τῆς Ἐταιρείας τους τὴν Α. Β. Υ. τὸν Διάδοχο εἶναι κάτι, ποὺ μοιάζει πολὺ μὲ ἀσέβεια. Μιὰ ὅλικη καὶ προσωπικὴ ἐπιχείρησις δὲν ἤμπορεῖ μῆτε πρέπει νὰ σκεπάζεται μὲ τὴ Βασιλικὴ προστασία: ἔξδν ἂν ἡ Ἐταιρεία τῶν διαλέξεων θέλει νὰ παρομοιασθῆ μὲ τὰ καταστήματα, ποὺ προμηθεύουν τὰ εἶδη τους καὶ στὴ βασιλικὴν Αἰθλῆ. Ἡ δικαιολογία, ὅτι ἔκαμαν πρόεδρο τὸν Διάδοχο γιὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὸ ἔργο τους, δὲν ἔχει τὸν τόπο της ἐδῶ ἢ ἐπιτυχία πρέπει νὰ ζητηθῆ πρῶτ' ἀπ' ὅλα στὴν ἀξία τῶν διαλέξεων.

Ἴσως νὰ φιλοδοξοῦν οἱ δεκατέσσερες νὰ γίνῃ ἡ Ἐταιρεία τους κάτι σὰν λαϊκὸ πανεπιστήμιον μὰ τότε δὲν ἔπρεπε νὰ παρουσιασθῆ σὰν ἡ κοινότερη ἐπιχείρησις καὶ μὲ διδραχμο εἰσιτήριον. Παραδέχομαι ὅτι οἱ ὑποψήφιοι κομφορασιῆ εἶναι οἱ κορυφαῖοι τῶν λογίων μας —

ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΟΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ. ΤΡΟΦΙΜΩΝ ΑΠΟ ΔΕΜΠΡ-ΙΣΑΡ ΕΙΣ ΑΙΒΟΥΝΟΒΟ

Φωτογρ. Ρωμανόη Τσάιτς

Η ΝΕΚΡΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

«Δι' όσους είναι βιβλόν το έκφραστικόν έκίθετον και νεκρά ή ζωντανή παρομοίωσις, καταλάσ θραλέν δ' Όμηρος κ' έδραματόσηγεν δ' Σοφοκλής».
 ΗΟΜΗΡΟΣ «Ρωμαϊκή Ιστορία»

Γνωρίζαμε από την παράσταση της «Νεκρής Πολιτείας». Στην πόρτα ενός ξενοδοχείου μεγαλόπρεπος κύριος αποχαιρετούσεν άνθισμένη συντροφιάν από κυρίες που μαζί μας είχαν βγῆ από τὸ ἴδιο θέατρο. Στάθηκε δ κύριος και αποχαιρετώντας ειπε ταπεινωμένος και με σπαργαμό ψυχῆς:

— Καλή νύχτα σας. Να με συγχωρήτε που σὰς πήγα σὲ τέτοιο ἔλσειτό ἔργο. Δὲν τὸ γνώριζα.

Και οἱ κυρίες, με μιὰ φωνή, συγκαταβατικώτατα κ' εὐγενικώτατα, τοῦ ἀποκριθήσαν:

— Εὐχαριστοῦμε πολύ. Δὲν πειράζει. Ποῦ νὰ τὸ ξέρετε! Ποῦ νὰ τὸ ξέρετε!

Ὁ ἀποχαιρετισμὸς αὐτὸς πολυσήμαντος. Ἐφίτασε σταυδιά μας σὰν ἀντίλαλος τῆς γνώμης και σὰν καθρέφτισμα τῆς ψυχῆς διοκλήρου κόσμου γύρω μας. Ἡ Ἀντιποίηση τοῦ φιλοσόφου, ἡ Λάμια που δὲ βλέπει κὶ ὄλο τρώει, ἀστράψε σὰ μάτια μου.

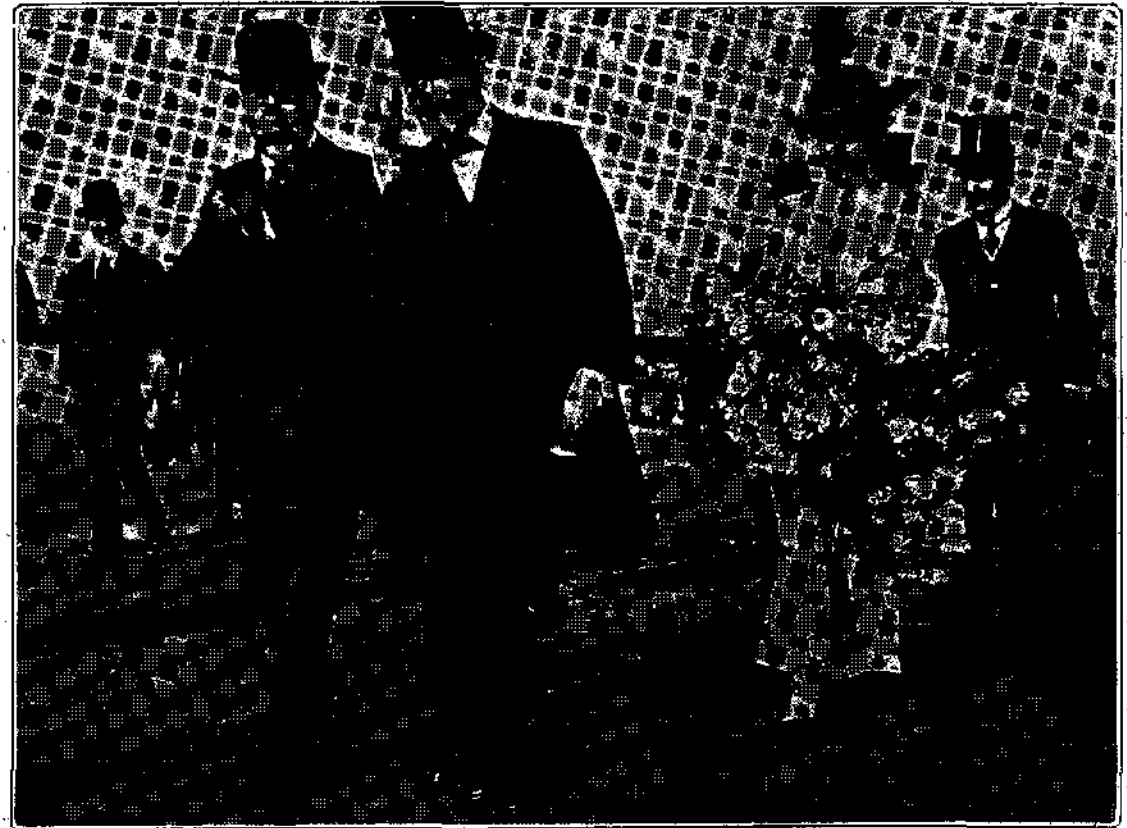
Τὴν ἄλλη τὴν ἡμέρα διάβαζα σὲ ἀθηναϊκὰ φύλλα κὶ ἀπὸ τὰ πρωτεύοντα, κὶ ἀνάμεσ' ἀπὸ ἐπαίνους κὶ ἀπὸ ψευδία, κάπως πρόχειρα κὶ ἀβασάνιαστα ριμμένα γιὰ τοῦ ἔργου τὴν παράσταση, διάβαζα πὸς ἡ «Νεκρὴ Πολιτεία» εἶναι δρᾶμα που δὲν ἀξίζει νὰ γίνεταί και πολὺς λόγος γι' αὐτὸ δρᾶμα πληκτικὸ και ἀποκοιμιστικὸ.

Ἀπόδειξη, ἡ βαρυστοιχία και ὁ ὕπνος τοῦ κοινοῦ που τᾶκουσε, ἀσφαλέςτατα γνωρίσματα, ὄχι βέβαια γιὰ τὸ χαρακτῆρα τοῦ κοινοῦ, ἀλλὰ γιὰ τὸ ποιὸν τοῦ ἔργου. Δρᾶμα χωρὶς δρᾶση, που δὲν εἶναι γιὰ τὴ σκηνή. Ὁ λυρισμὸς τοῦ ποιητῆ ἀναφέροταν ἀπὸ τὰ φύλλα τᾶθηναϊκὰ σὰ στοιχεῖο ἔξωτερικὸ και κάπως περιττὸ, γιὰ ἐπίδειξη, που μπορεῖς νὰ τὸ βάλῃς και νὰ τὸ βγάλῃς, τὸ πολὺ σὰ φόρεμα, στολίδι, φόρτωμα που περισσότερο τὴ ζημιώνει τὴ θεατρικὴ τέχνη, τὴ γεροῖ και τὴν ἄδολη. Μάλιστα και «λυρικὴ φλυαρία» κριθίμκε, ἀφελέςτατα, ἡ ποίηση τοῦ Ἰταλοῦ. Και ὅπου δὲν ξεμύτισεν ἡ εἰρωνεία, βροντοφώνησε ἡ ἀγανάκτηση. Ἡ «Νεκρὴ Πολιτεία» προσβάλλει τὰ χρηστὰ ἦθη. Ἐργὸ αἰσχροῦ, ἔργο μιὰροῦ. Πὸς δὲν ἐμπόδισε τὸ παξιμό του ἡ Ἀστυνομία!

Στοχαζομαι πὸς τέτοια ξεφανητὰ δὲ μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ φωνὴ ἑνὸς λαοῦ, που ἀνέει μέσα του ἡ ἑλληνικὴ ψυχή. Ζῆ ἀνάμεσὸ μας και ποίηση που κελαιδεῖ και κάποτε και κριτικὴ που ἀξίζει. Ἄλλο τὸ ζήτημα κὶ ἂν τὰ ξεχωρίζῃς δύσκολα μέσα στὸ

ἀνακάτωμα και μέσα στὸ θόρυβο τῆς καθημερινῆς βιοπάλης. Ἦσυχα κὶ ἀνεπίδειχτα δουλεύουν, και μάλιστα λογαριάζονται, ἂν ἡ ἀνάγκη τὸ κάλεση. Πρωτοῦ νάκουσῃ, τώρα, τὸ τουφέκι μας, δίνοντάς μας τὴ συνείδηση πὸς ὑπάρχουμε και πὸς εἶμαστε ἀξιοὶ νὰ ζοῦμε, τὴ συνείδηση τοῦτη μᾶς τὴν ἔδωκε κάποιον ἄλλον ἀκουομα: τὸ τραγοῦδι μας. Μὰ στὴν πλατεία και πολυπρόσωπην εἰκόνα τῆς ἔθνικῆς ἐνέργειας, μπροστὰ μπροστὰ οἱ στρατηγοὶ και οἱ κυβερνητῆς, ἐνκολωτέρα και πὸ ἀφιλονείκητα χτυπᾶνε σὰ μάτια τοῦ πλήθους τοῦ λόγου οἱ ἔργατες, ταπεινοὶ, συγχά, κ' ἐνκολοσύντριφτοι, γλωμοὶ ξανοίγονται και δύσκολα, και χρειάζεται καιρὸς και κόπος γιὰ τὸ καθαρὸ ξεχώρισμα. Ἄν μποροῦσε κανεὶς νὰ φαντασθῆ πὸς μέσα σ' ἕνα ἔθνος ὄλο τέτοια αἰσθημᾶτα ξυπνᾶ κὶ ὄλο τέτοιες γνώμες (σὰν αὐτῆς που σημειώσαμε ἀπὸ τὴν ἀφορμὴ τῆς «Νεκρῆς Πολιτείας») κάνει νάκούονται τάντίκρυσμα τῶν μεγαλόπρων ἔργων ἂν μποροῦσε κανεὶς νὰ φαντασθῆ πὸς ὁ Δανούντσιος κρῖνεται, σὺντομα, φλύαρος, και πὸς ὁ Ἰψεν ὀνομάζεται, ἀπλοῦστατα «ἡλίθιος», χωρὶς νὰ ξεκαρδιζεται ἀπὸ τὰ γέλια ὅποιος τᾶκούσῃ, τὸ ἔθνος ἐκεῖνο που ἔτσι τὴν ὑποδέχεται τὴ θεῖα ποίηση, και σὰ χεῖμαρος ὄταν κατεβαίῃ και σὰν ἀποστάλαγμα ὄταν προσφέρεται, και που τέτοια λόγια βρίσκει γιὰ τὴ μεγαλοφυΐα, τέτοιο ἔθνος βέβαια και ἀληθινότερ' ἀπὸ τὸ δρᾶμα που μᾶς ἀπασχολεῖ, ἔαρετε νὰ εἰπωθῆ *Νεκρὴ Πολιτεία*.

Τὴ μικρὴ Νορβηγία τὴ μεγάλωσε ὁ Ἰψεν περισσότερο ἀπὸ μιὰ πολεμικὴ νίκη. Κατορθώματα τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Δανίας πρέπει νὰ θεωρηθοῦν κριτικοὶ σὰν τὸν Μπράντες και φιλόσοφοι σὰν τὸν Höfding. Ὁ Γαβριήλ Δανούντσιος δοξάζει τὴν Ἰταλία ἴσα με τὸν Καβουρ και με τὸν Γαριβάλδη, κὶ ἂν ἀγαπᾶτε, περισσότερο. Γεννημένος ἀπὸ τὴν αὐστηρὴ νεολατικὴ τέχνη τοῦ Καρντοῦτση πλάτυνε τῆς τέχνης αὐτῆς τὰ σύνορα: τᾶνάστημα τῆς Μούσας τῆς Ἀδωνικῆς στόλισε με τὴν πορφύρα που θαμπώνει και φλογίζει. Πατριδολάτρης, μέσα στοὺς στίχους του καθρέφτισε τὸ μεγαλεῖο τοῦ τόπου του, καθὼς τὸ δειχνον τὰ «Ἐγκώμια τῆς Ἰταλίας», οἱ «Ναυτικῆς Ὁδῆς», ὁ «Γαριβάλδης», ἡ «Δόξα», τὸ «Καράβι», οἱ τελευταῖοι του ἠρωϊκοὶ ὕμνοι, ἀπὸ τὴν ἀφορμὴ τῆς ἐκστρατείας τῆς Ἀφρικῆς, φωτιστέφανος γύρω στὸ μέτωπο τοῦ πολέμου ἐκεῖνου, που μπορεῖ και νὰ μὴν τὸν ἀξίζει, ἡ ἀποθέωση τῆς Ἰταλικῆς γῆς, ὁ θυμὸς και τὸ μῖσος τῶν ἀδιάλλακτων

Ἡ ὑποδοχὴ τοῦ Ρωμάνου ἐκστρατοῦ κ. Ἰωνέσκο και τῆς κ. Ἰωνέσκο. Εἰς τὸ μέσον ὁ πρωθυπουργὸς κ. Βενιζέλος

πατριωτῶν κατὰ τοῦ πατροπαράδοτου δυνάστη, κατὰ τῆς Αὐστρίας. Ἡ Ἰταλία, θέλει δὲ θέλει, τὴν ἔχει τὴ συνείδηση τοῦ πολὺ μεγάλου ποιητῆ που φῦτρωσε ἀπὸ τὰ σπλάχνα τῆς. Στὴ Βενετία, σὰν παραστάθηκε τὸ «Καράβι» του, ξεχωριστὰ τιμῆθηκε ὁ Δανούντσιος, και στὸ δόξασμά του, νομίζω, πρωτοστάτησε ὁ βασιλιάς ὁ ἴδιος. Ἡ Γένοβα τοῦ ζήτησε τὸ χειρόγραφο τῶν τελευταίων ἠρωϊκῶν ὕμνων του, γιὰ νὰ τοὺς φυλάξῃ μέσα σὲ πολύτιμη θήκη, σὰν Ἰλιάδα. Και τὸ ζωνρότερο δείγμα τῆς μεγαλοσύνης του εἶναι τὸ λιανοτοῦφεκο που τοῦ ἀνοίγουνε στὸ διάβα του ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ οἱ ἐνοχλημένοι ἀπὸ τὴν ὄψη του, πρῶτ' ἀπ' ὄλους οἱ συμπατριῶτες του.

Ἡ ζωὴ του, εἰν' ἀλήθεια, συχνά πυκνά μετὶς ἔγνοιες τοῦ κόσμου μερδεμένη, κτυπητῆ, φιλωμένη με τὰ σκάνδαλα, πολὺ θόρυβο σκόρπισε. Μὰ ἡ ζωὴ θὰ περάσῃ, τὸ ἔργο θὰ μείνῃ. Μεγάλοι ποιητῆς τὴ ζήσανε τὴ ζωὴ τους ὄλος διόλου ταπεινά, συνηθισμένα, ἦσυχα, νοικοκυρίστικα: ὁ Τέννyson, ὁ Μπράουνιγγ. Μεγάλοι ποιητῆς τὴ ζήσανε τὴ ζωὴ τους ἀντικεινωτικά

κὶ ἀνταρκτικά, μέσα σ' ἕνα συγκρατητὸ τρικύμμα: ὁ Σέλλεϋ, ὁ Μπάυρον. Ὁ Δανούντσιος ταραξεί και γοητεύει με τὸν ἴδιον τρόπο που ξάφνιζε τοὺς ἀνθρώπους ὁ Μπάυρον μὰ τὸ ὕψωμα τῆς τέχνης τοῦ Ἰταλοῦ, ἀκριβότερο. Οἱ ἄγγλοι χειροκροτήσανε τὸν ποιητὴ και καταδικάσανε τὸν ἀνθρώπο. Καλὰ καλὰ δὲν ξέρω τί του ψέλνουν τὴν ὥρα τοῦτη τὰ στόματα τῶν συμπατριωτῶν τοῦ Δανούντσιου. Μὰ και τί τάχα νὰ εἶναι ἡ Τέχνη, ἂν δὲν εἶναι τὸ κυριώτατο και βαδύτερα χαρασμένο σημάδι ἑνὸς ἀνθρωπισμοῦ; Εἶναι κάποιον μυστικὸ ἀκρότατο σημεῖο που ἡ ὁμορφία παίρνει τὸσην ἔνταση ὥστε γίνεταί ἀρετῆ.

Μὲ ὄλο τὸν καημὸ τοῦ σαρκικοῦ που τὴ βασανίζει, τοῦ Ἰταλοῦ ἡ ποίηση μᾶς ἀνυψώνει σὲ οὐρανοὺς ἀπλησίαστους ἀπὸ τοὺς πρόστυχους. Ἀπόδειξη πὸς τὸ λιβάνι που πὸ πλοῦσια κᾶμκε στὴ θεῖότητα τῆς τέχνης αὐτῆς και που στάθηκε ἀφορμὴ ἀπὸ τίς πρώτες γιὰ νάνοιχτοῦνε στὸ Δανούντσιον οἱ θύρες τοῦ εὐρωπαϊκοῦ θαυμασμοῦ, εἶναι ἀπὸ τὸ γάλλο κριτικὸ Μελχιὸρ Βογκῆ

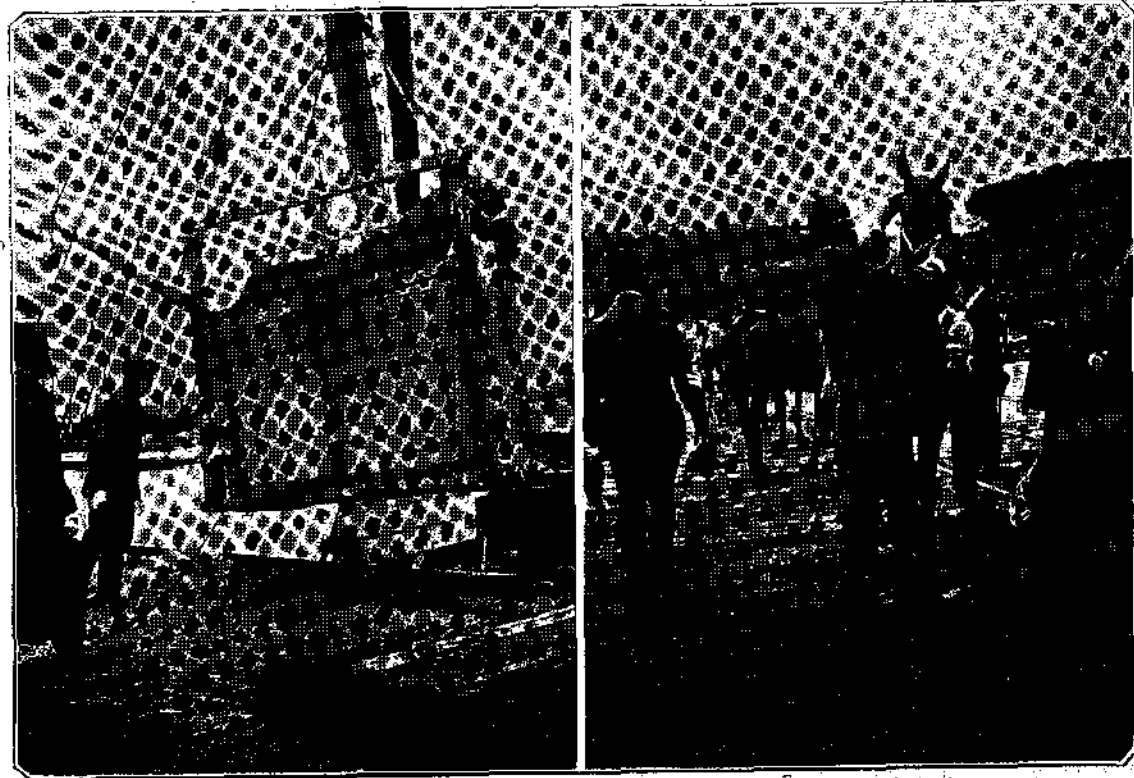
στο πολύχροτο άρθρο του της «Revue des deux Mondes», από τον κριτικό τον κατεχόν την απόστολο της ηθικής και στην τέχνη. Στοχάζομαι πώς ο Δανούντιος, όσο κι αν από το χέρι του δασκάλου του Καρνιούτου δέχτηκε την κληρονομιά της αρχαίας ρωμαϊκής ποιητικής, τράβηξε πιά πέρα, προς τις πηγές προς την αιώνα Ελλάδα. Στους Λατίνους, είπε ο μεγάλος ιστοριογράφος, δόθηκε η σύνεση, ο πλούτος, η δύναμη. Στους Έλληνες δόθηκε η χάρις να αισθάνονται πώς τίποτε δεν είναι πιά απάνου από την όμορφιά στους Έλληνες δόθηκε η χάρις να ζούν υποταχτικοί στο πανεύμορφο παιδί, στον Έρωτα: ο θεός αυτός τους γοητεύει με τρελλό γοήτευμα: με το ιδανικό, με τη φιληδονία, με το πολεμικό θάρρος. Μέσα στον τέτοιο ελληνικό αέρα δοκιμάζει τα φτερά του ο Πήγασος του ψάλτη των «Παραδεισιακών». Πρώτ' απ' όλα ο Ίταλός ποιητής, παραβλάσταιρο των περιφημών ανθρωπιστών αριστοτεχνών της Ίταλικής Αναγέννησης μαζί εμπνευσμένος και σοφός συμπολίτης του Λεονάρδου, σύγχρονος του Καντούτσιου, του Πάσκολη, του Γράφ, που είναι, αχώριστα, λαξευτές του στίχου, κ' επιστήμονες έρευνητές, πολυγνώστες φιλόλογοι, καθηγητές Πανεπιστημίων θυμίζει πώς συχνά πυκνά κι αρμονικά συνταιριάζουν ή πολυμάθεια, ή βιβλιογνασία, ή μελέτη, με το βαρικό μεθύσι. Ευρωπαϊός ύστερα και παγκόσμιος ποιητής, εκλείσει μέσα του και χώνεψε για να τις ξαναστοχαστή και να τις εκμεταλλευτή και να μάς τις ξαναγορίσει, σφραγισμένες με τη χρυσή σφραγίδα του, ιδέες, τέχνες, λόγια, φιλοσοφίες, όμορφιες από προγόνους του κι από προδρόμους κι από ισότιμους. Ό,τι όνομάζουμε πρωτοτυπία και μίμηση παίρνουν άλλο νόημα στο μαζί μονότονο και πολύτροπο έργο του. Είναι Πίνδαρος και Σαπφώ, Τυρταίος και Κάτουλλος, μάς ξαναδίνει το Σοφοκλή και το Θεόκριτο, τον Οδύκη και το Φλωμπέρ, τον Τολστόη και τον Ίψεν, το Γκαίτε και το Νίτσε. Και ίσα ίσα γιατί μάς θυμίζει όλες αυτές τις κορφές, είναι κορφή από τις υψηλότερες.

Η Αφροδίτη, hominum divinumque voluptas, τον έφίλησεν έρωτικά. Για τουτο κάθε του έργο, κι ως μην έχη τη σφραγίδα της έντέλειας, κρατά κάποιο σημάδι γοητευτικό, σαν από το φιλι εκείνο. Κι αυτό φτάνει για να στεκόμαστε μπροστά του με ιερό σεβασμό, και να μη μάς φουγγή τουτο από το νοού: πώς ή ποιητική τέχνη δεν είναι μήτε διασκέδαση για χαράρωμα, μήτε και θέμα διδασχής για τον ιεροκήρυκα πώς είναι — και απλή και πλεγμένη — κάτι πολύ δύσκολο και κάποτε πολύ φοβερό. Με το φιλι της ή Αφροδίτη βαθιά σημάδεψε και τη «Νεκρή Πολι-

τεία», μιάν εξακολούθηση κ' ένα ξετύλιμα, κάτου από το νέο φώς, της αρχαίας τραγωδίας. Και μόνο για τις ζωγραφιές των ελληνικών τόπων, για τον ύμνο προς το ελληνικό φώς, για τα δοξαστικά προς την ελληνική φύση, τα σπαρμένα μέσα στο έργο τουτο, θάξιζε να του φωνάζουν ζήτω ακούγοντάς το, ελληνικές καρδιές. Μά ή «Νεκρή Πολιτεία» προχωρεί ακόμα πέρα. Σχεδόν όλο της το νόημα μάς το υποβάλλουν τα χορικά της «Αντιγόνης» και οι θρήνοι που μάς απανγγέλλει άμέσως από την πρώτη σκηνή της πρώτης πράξης ή παρθένα της τραγωδίας. Ένας «Έρωτας άνικατος μάχαν» βαρυβογγά έδω, και μία κόρη σβύνει «άνυμφος, άνυμένιος». Μά πώς ή κόρη σβύνει, και πώς ο Έρωτας βαρυβογγά! Έδω, με όλο το σύγκαιρο τάχα της εποχής που γίνεται το δράμα, βρισκόμαστε πολύ μακριά, σχεδόν έξω από καιρούς και τόπους. Η χώρα, κι ως είναι ή πολύχρυση Μυκηναϊκή πραγματικώτερα, είναι ή γή που απλώνεται μέσα στους βυθούς των άποκρυφών και φοβερών Μητέρων του Μεριστοφελή. Μια Μοίρα άξόγιστα κι άκατονόμαστα κυριαρχεί, ένας ήλιος που τυφλώνει, μία δίμα που γονατίζει, μία βαρεία μυρουδιά του άφροδίσιου λουλουδιού που λιγώνει. Οι άνθρωποι δεν είναι άτομικοί χαρακτήρες, είναι πλαστικοί τύποι, σύμβολα που κλειδούν, λειτουργοί και ίερισες που θυσιάζουν και που θυσιάζονται. Οι έννοιες του αγαθού και του κακού έδω δεν έχουν πέραση ή ανάλυση του φυσιολόγου ψυχολόγου δε φτάνει ο νηφάλιος δε βρίσκει τόπο και τρόπο να σταθή ύγεια και άρρώστια, λόγια χωρίς νόημα (Και μην ξεχνούμε πώς και πάντα οι όροι τουτο — ύγεια και άρρώστια — δεν είναι το ίδιο στα μάτια της ποιητικής, το ίδιο στα μάτια της ηθικής ιδέας του κόσμου). Και είναι να γελάς με την άβραθη κοινή αντίληψη του ηθικού και του άνηθικού, του τραγικού και του αντιθεατρικού σε τέτοια έργα. Και με το άνυποψιαστο πώς κάποιος άλλος πήχης θα μετρήση έργο γραμμένο για το θέατρο από πεζογράφο (κι ως είναι με σίχους), κι άλλος πήχης έργο καμωμένο για τη σκηνή από λυρικό κι από ποιητή (κι ως είναι σε πέδ λόγος). Και πώς τα έργα του δευτέρου είδους είναι, στα κλασικά τους πρότυπα, δραματικώτερα και θεατρικώτερα από τα πρώτα. Και πώς ο καλός έννομημένος λυρισμός είναι ή πνοή που άνυψώνει τάθανατα δράματ' ανάμεσα στους αιώνας, από τους αρχαίους ίσα με το Σαιξπήρο και με το Ρακίνα, ίσα με τον Ίψεν και με το Μαστερλιγκ. Και πώς οι ήρωες άξίζοντε την τραγωδία πιά πολύ γιατί είναι άμαρτωλοί και φταίστες, και πώς για τη συγκρατητή άγιοσύνη και την άρετή γίνον-

ται τροπάρια και ύμνοι, όχι δράματα. (Και πώς και μόνο γιατί ζήεις, ύποφρεεις. Και πώς ο νόμος που βγαίνει απ' όλη την αρχαία Τραγωδία, καθώς θέλει ο μέγας ιστοριογράφος, ένας είναι: «Τό δράν είναι πάσχειν». Καθώς κι αντίθετα, θά μπορούσαμε να πούμε: γιατί πάσχεις, ενεργείς). Και πώς ή κακία και σε όλη της τη φρίκη, και πώς ή άμαρτία, και σε όλο της το άποτροπίασμα, χρησιμεύουν για να δείχνουν την ηθική δύναμη του ποιητή που πλάθει και που ζωγραφίζει, με κείνα, την τραγικότητα της ζωής. Και πώς οι Βυβλίδες, οι Κλυταιμνήστρες, οι Όρέστες, οι Οιδίποδες, οι Φαίδρες, οι Μήδειες, οι Μύρρες των αρχαίων, θά έπρεπε να περάσουν από το κακουργιοδικείο, με τους ποιητές που τις τραγουδήσανε. Και πώς ή «Νεκρή Πολιτεία» είναι σαν εδύλλιο και σα χαίδεμα μπροστά στους «Cenci», στο δράμα του αϊθεροδρόμου Σέλλεϋ, που γυμνά και σκληρά παρασταίνει μανίαν από τις φρενότερες. Και πώς ή «Σπαρτιάτισσα Έλένη» του μεγάλου Βεράρεν είναι ήρωίδα καταδικασμένη τολμηρότερα και άπελπιστικώτερο από την παρθένα της «Νεκρής Πολιτείας». Και πώς ο «Μαμφρέδος» ο βυρβανι-

κός — έργο που ο Νίτσε τολμά και το βάσει άσύγκριτα πιά απάνου από το «Φάουστ» του Γκαίτε, — ο Μαμφρέδος κι ο Λεονάρδος, όσο πολύ κι άνίσως διαφέρουν, μου φαίνονται κάποτε σαν άδέρφια. Μπροστά σε τέτοια έργα τα μέτρα της επίσημης ηθικής, άχρησιμοποίητα. Ο Έλεος και ο φόβος μάς τρικυμίζουν και μάς σπαράζουν. Άλλά το ηθικό βάθος δεν άπολείπει μόνο παίρνει μιάν άλλη όψη, στοχαστικώτερη, σημαντικώτερη. Ο Λεονάρδος από τη στιγμή που άρχίζει να παίρνει συνείδηση της άνίσερης συμφοράς του είναι το μεγάλο τραγικό θύμα της Άτης. Κι αυτός, Όρέστης. Με τη διαφορά πώς οι Έρινίες που τον κυνηγούν και που του κάνουν τη ζωή μαρτύριο, δεν όμοιου καταπάνω του άπέξω, μυθοπλαστικά ύπάρχουν μέσα του. Κι ο θάνατος της άδερφής του, καθώς κρατά εκείνη στην άγνότητα, εξαγγίζει κ' εκείνον. Όταν άποκοιμίζον τέτοια έργα, ο ύπνος χαρακτηρίζεται, βέβαια, τους άποκοιμισμένους. Όχι τα έργα. Εύκολονόητο πώς τέτοιων έργων ή επέλεση, ή αισθητή, άπάνου στη σκηνή, πραγματοποίηση, έξω από την άπόλαψη του βιβλίου, είναι κάτι πολύ δυσκολοκατόρθωτο. Χρειάζεται γνώση,

Άγωνα και άποστολή άλλων του ελληνικού στρατού από την Ίσραηλίδαν — Φωτογρ. Μ. Π.

αίσθημα, μελέτη, ένθουσιασμό, τέχνη, αντίξια. Έτσι της σκηνης ο τεχνίτης ερμηνεύει τόν ποιητή, και δέν τόν κοροιδεύει. Η ελάχιστη παρανόηση, μίαν άπροσεξία, ή άμελετησιά, τó άλλασμα τού τόνου μιάς φωνής, κάνει την φδή παρωδία. Υποκριτής και μουσουργός, εκτελεστές μιάς συμφωνίας. Η παράσταση της «Νεκρής Πολιτείας» δέ μπορεί νά πούμε πως έγινε με την αντίληψη πού της χρειάζεται, με την άτέλεια πού κανείς θά επιθυμούσε. Πρώτ' άπ' όλα, κάποια προσπάθεια, για νά μυριστή τó κοινό τί τρέχει, έστω και με σύντομη άνάλυση τού έργου άπάνου στό πρόγραμμα, δέ θά είταν περιττή. Κάποια βία θόλωσε τά νερά. Ο Άλέξανδρος δέν είταν δ' ιδεατός ποιητής πού φαντάστηκε και πού ιστορίσει δ' δραματογράφος. Ο Λεονάρδος, τó δυσκολότερο πρόσωπο, δέν κατώρθωσε νά πηδήση άπάνου άπό τά εμπόδια μακροδευτήριαν τά πόδια του σέ κείνα και γλίτσησε. Τά σαραχικά του ξεφωνητά και τó ασθματικό του, όμως βροντόφωνο πάντα κ' επιδειχτικό του παίξιμο δέν είναι τά γνωρίσματα πού ταιριάζουνε σέ ήρωα πού δέν τολμά μήτε στόν έαυτό του νά δηλολογήση τó άπαισιο πάθος του, και πού στέκεται κάτω άπ' αυτό καρφωμένος και χτυπημένος, σάν κάτι πού πάει νά βγύ από την ανθρώπινη ζωή, και νά γίνη κάτι άλλο. Με τή Δευκή πλησιάζουμε κάπως σέ τέχνη πιδ' αξία τού προτύπου της. Ομολογούμε και θαυμάζουμε τó ξεχωριστό τάλαντο της Κυβέλης, αν και σπάνια μās δόθηκε νά τó χαρούμε μα τήν περίσταση τούτη τó τάλαντό της δέν τή βόηθησε και πολύ. Ίσως της τέχνης της ή χάρη πού την κάνει περισσότερο νά εύτυχή στήν άπόδοση σκηνηών άπό την πραγματική ζωή, δέν ηδρε τρόπο νά ξετυλιχτή σέ δράμα πού τά πρόσωπά του σαλεύουν, βέβαια, μα πάντα σάν αγάλματ' άπάνου στά βάθρα τους, δχι τόσο σάν άνθρωποι, όσο σά λειτουργοί μιάς θρησκείας.

Ανεπιφύλαχτα μπορεί νά πούμε πως κράτησε στά χέρια της, μόνη, πως έσωσε τó έργο, πως μās έδειξεν δλη τή σημασία της τέχνης του, ή Άννα ή τυφλή, μιά Κασσάνδρα, όμως γλυκειά, όμως άπαλή, μαρτυρική, χριστιανική, πού βλέπει με τά μάτια της ψυχής «άνοιχτά πάντα κ' άγρυπνα». Η Θεώνη Δρακοπούλου. Καλά καλά, δέ θυμούμαι νά την είδα προητέτ' άπάνου στή σκηνή, πού λιγοστές φορές, νομίζω, είναι χρόνια τώρα, έρασιτεχνικά την άνέβηκε. Μόνο τή θυμάμαι και τήν κράτησα στό θαυμασμό μου, τεχνίτρα της άπαγγελίας. (Άπό κάποια της μετρημένα τραγούδια, σκόρπια ως την ώρα, με τόνομα της Μυρτιώτισσας, στό «Νουμά»

και στά «Παναθήναια», φαίνεται πως αξίζει νά την προσέξουμε και για ποιήτρια με λεπτήν ευαισθησία). Ο στίχος, τó έντελέστατο τού εκφραστικού είδος, τó στοιχείο της. Βρίσκω σημειωμέν' άπό τά 1908 μέσα σ' ένα σκίτσο μου άνέκδοτο για τήν «Αθηναία» γυναίκα, κάποια λόγια σχετικά. Κάμποσα χρόνια θά περάσαν. Σέ μιά έσπερίδα τού Ώδελου γιομάτη άπό αθηναϊστίσες κυρίες ή Θεώνη Δρακοπούλου μās απάγγειλεν έξαίσια τó «Βρυκόλακα», τó περίφημο δημοτικό μας τραγούδι. Η Άθηναία—έγραφα—χειροκρότησε στό τέλος τó ποιήμα άπό ευγένεια πρός τήν κυρία πού τó είπε, με κάποια συγκαταβατικά μειδιάματα και χασιμουρητά. Αν υπάπτειν δ' κόσμος εκείνο τó βράδι πως ή Θεώνη Δρακοπούλου θέλησε νά τιμήση τόν κόσμο της με τήν άραιαν άπαγγελία στίχων ασύγκριτα άραιων, αξίων τού Γκαίτε και τού Ντάντε, πού άντιφεγγίζει μέσα τους περιλαμπρη ή ελληνική ψυχή, έπρεπε νά ξεσπάση σέ φρενητικά διπλά και τριδιπλα χειροκροτήματα με τά δάκρυα στά μάτια.

Η τέχνη της Θεώνης Δρακοπούλου, τή βραδιά της «Νεκρής Πολιτείας», θαυματούργησε, λόγος και μιμητική, άπό την πρώτη λέξη ίσα με τά λόγια τά στεγνά «Βλέπω, βλέπω!» άπάνου στό νεκρό της κόρης. Οι άλλοι, καλά καλά, τó παίζανε τó μέρος τους. Η Άννα τó τραγούδησε. Πολύ σωστά. Τó σύρσιμο της φωνής της πού της κατηγορήσαν, δηλαδή τó άδιάκοπο τραγούδι της άπαγγελίας της, είταν ίσα ίσα ή μελωδία της άρμονίας πού βάλθηκε νά μās εκτελέση. Μās έδωκε τó μόνο σωστό τόνο της ερμηνείας τού έργου. Έδουνειδητα μελετημένη, έρωτευμένη με τó μέρος της, μās έκαμ' αίσθητά, με τρόπο κλασικό, τή μελέτη και τόν έρωτά της. Μαζί συγκράτημα στά κινήματα και παράστημα πού ξέρει στερεά νά περπατή. Ένα κούρασμα εκφραστικό πού τó έδενε τó σώμα της, πλάσμα πού έχασε τó φώς του και πού ήθελε νά τó αναπληρώση με τή ένταση κάθε του δυναμης ψυχικής. Ρυθμικό τερτίσιμα στήν άπαγγελία, πού δημιουργούσε με τά λόγια γύρω της άτμοσφαιρα περιπάθειας και μυστηρίου. Τερατική άκνησία μέσα στήν κίνηση της ψυχικής ενέργειας. Ζύγισμα στά λόγια της με προσοχή νά δώση κάθε λέξης όλο τó βάρος σκέψης, αίσθημα ευγένεια, ίσα με τó ντύσιμό της. Ερμηνεύτρια κοντά και πιστή στόν ποιητή και για τούτο αξία τού ποιητή. Σανοψίζει τελειωτικά την έντύπωσή μας δ' κριτικός της «Echo d'Athènes» πού την έλεγε τις προάλλες, άπό την ίδια τήν άφορμή, «une grande artiste lyrique».

ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΖΩΗ—Ο ΑΝΑΚΤΟΡΙΚΟΣ ΚΗΠΟΣ

Κατά τās εποχάς και κατά τās περιστάσεις, ή είσοδος εις τούς γραφικούς διαδρόμους τού ανακτορικού κήπου πού σχηματίζουν τόν άπλούστατον και μαζί τόν περιτεχνικώτατον λαβύρινθον, πότε πλαταίνει και πότε περιορίζεται, πάντοτε ήμωσ μακρυνά άπό τόν κίνδυνον της πλήρους εκλαϊκεύσεως. Τι τά θέλετε; Ημπορούμεν νά μπαίνωμε και νά ξαναμπαινόμε, έστω δεκαπέντε φορές τήν ήμέρα, δ κήπος όμως πάντοτε θά μένη εις τόν σεβασμόν πού τού εξασφαλίζει δ τίτλος του και ή ιστορία του, δηλαδή θά εινε πάντοτε Βασιλικός. Έάν δέν μās παρακολουθήση εκεί μέσα τó μάτι τού άγρυπνου φύλακος, θά μās συνοδεύση όπωσδήποτε ή σκιά ένός θρόλου δ' όποιος πλανάται εκεί σέ κάθε ώρα και σέ κάθε μονοπατάκι και σέ κάθε γωνιά. Τού θρόλου τόν βασιλιάδων και τών βασιλισσών και τών πριγκηπισσών και τών πριγκηπίων και τών ξένων άρχόντων πού έσυραν κατά καιρούς τήν βαρεια χλαμύδα των άνάμεσα άπό τά δένδρα. Έκεί μέσα έζησαν δύο άτυχοι βασιλείς, οι πρώ-

τοι πού ήλθον άπό τούς σκοτεινούς Βαυαρικούς δρυμούς εις τήν Ελλάδα, εκεί μέσα άνέπνεεν επί έτη πολλά τó δεύτερον βασιλικόν ζεύγος, εκεί μέσα έμεγάλωσαν τά άραια αυτά βασιλικά άνθη με τά όποια άπλωσε και έρρίξωσε εις τήν Ελλάδα δ' οίκος τών Βασιλέων μας. Όραία ιστορία πού άρχίζει σχεδόν μαζί με τήν νέαν Έθνικήν ιστορίαν μας.

Ο γραφικός αυτός κήπος δ' όποιος τώρα επύκνωσε εις ένα άπέραντον δάσος, ήτο μιά φορά ένα περιφρονημένον άγριόρεμα. Η καλή του μοίρα έξυπνά δλίγον μετά τήν εποχήν πού ή πρωτεύουσα τού μικρού Έλληνικού Βασιλείου μετετέθη άπό τó Ναύπλιον εις τās Αθήνας. Μία ποιητική βασίλισσα ή όποία, όταν ήλθεν εις τήν Ελλάδα, δέν έλησμόνησε νά φέρη μαζί της και ήλην τήν άρχοντιά της πατρίδος της, ή Άμαλία, άνεκάλυψε άμέσως τά θέλγητρα τά κρυμμένα εις αυτό τó άγριόρεμα. Η φυσιολατρική αυτή ψυχή πού μās έδωσεν έπειτα αυτό τó θαυμάσιον ποίημα τού Πύργου της Βασιλισσής, έκαλοσε

Ο Ανακτορικός Κήπος Αθηνών. Ανθισμένες κριαίες — Φωτογρ. Γεωργίου Τσίττες

ἐκείνην τὴν ἐποχὴν τὸν μηχανικὸν Δύδερν, εἰς τὸν ὁποῖον εἶδε τὴν ἐντολὴν νὰ τῆς διαρρυθμίσῃ τὸν Κῆπον τῶν Ἀνακτόρων. Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ σχεδίου κατὰ παλαιὸν ἀγγλικὸν σύστημα, κατὰλληλὸν διὰ τὰς Ἀθήνας ἐκείνου τοῦ καιροῦ, ἐπειτα ἡ φύτευσις του, ὑπῆρξαν γιὰ τὴν Βασίλισσα γεγονότα μεγάλης χαρᾶς καὶ ἐξαιρετικοῦ ἐνδιαφέροντος. Οἱ Βασίλεις ἐπιάνοντο ἀπὸ τὸ χέρι καὶ κατέβαιναν εἰς τὸν Κῆπον καὶ ἐπερνοῦσαν ὥρες πολλὰς καμαρώνοντες τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔργου των, τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν ἐπρόκειτο νὰ χαροῦν.

Ὁ παλιὸς κῆπος εἰς μερικὰς λεπτομερείας διαφέρει πολὺ ἀπὸ τὸν σημερινόν. Τὰ χρόνια καὶ τὰ συμβάντα συνετέλεσαν εἰς κάποια ἀλλοιωσίν. Ἐπὶ τῆς Ἀμαλίας ἡ ΒΑ. πλευρὰ εἶχε χρησιμοποιηθῆ ὡς Ζωολογικὸς Κῆπος, μέσα εἰς τὸν ὁποῖον ὑπῆρχον τὰ σπανιότερα ζῷα καὶ πουλιά. Ἐὰν δὲν κάμνωμεν λάθος, ἐκεῖ μέσα πρωτοεῖδον οἱ Ἀθηναῖοι ἐκείνον τὸν καιρὸν τὸ Λιοντάρι. Ὅλον αὐτὸ τὸ μέρος τὸ χρησίμευον ὡς ἓνα εἶδος Ζωολογικοῦ Κῆπου, μαζὶ μὲ τὰ

διατηρούμενα ζῷα, κατεστράφη ἀκολούθως μὲ τὴν ἐπανάστασιν. Ἐπίσης εἰς ἓνα ἄλλο μέρος τοῦ Κῆπου ὑπῆρχεν ἡ πρώτη παγοποιητικὴ μηχανὴ ποῦ ἤλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, τῆς ὁποίας τὸ νερὸ ἐχύνετο ἀπὸ τὸ στόμα μιᾶς μεγάλης κεφαλῆς λέοντος. Γενικῶς ὑπῆρχον διάφοροι ἐγκαταστάσεις, περίεργοι καὶ ἐνδιαφέρουσαι διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, αἱ ὁποῖαι ὅμως μὲ τὸν καιρὸν ἤρχισαν νὰ χάνουν τὴν σημασίαν των καὶ γι' αὐτὸ κατεστράφησαν ἐπειτα. Ἀξιοσημειωτὸν ἐκτὸς αὐτῶν εἶνε καὶ ἓνα σπῆτι περιεργοτάτου ρυθμοῦ, τὸ ὁποῖον ἐπίσης κατεστράφη ἀργότερα. Τὸ σπῆτι αὐτὸ χτισμένον μέσα στὸν κῆπον, ἐχρησίμευσε ὡς ἓνα εἶδος ἐκπαιδευτηρίου ὅπου ἐμαθῶν γράμματα πολλοὶ Ἀθηναῖοι ἐκείνου τοῦ καιροῦ.

Ἐλησημονήσαμεν ἓνα ὄρατον Μωσαϊκὸν ποῦ ἦτον ἡ συμπάθεια τῆς Ἀμαλίας. Εἰς τὸ Μωσαϊκὸν αὐτὸ ὅπου ἔλεγε νὰ τῆς βάνουν τὰ προσφιλή της ἄνθη, τίς καμέλιες, κατέβαινε κάθε πρῶτὴ καὶ κάθε βράδυ διὰ νὰ πάρῃ τὸν ἀέρα της, μαζὶ μὲ τίς ἀφεντοκυράδες καὶ τίς ἀρχοντοστολιμένες γυναῖκες τῶν καπεταναίων τῆς ἐποχῆς.

Ὁ Ἀνακτορικὸς Κῆπος τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ ἥλιος σκοπεῖ μὲ χίλια παιχνίδια τὸ φῶς του μέσα στὴ σκιασμένη κινναστοιχία. Φωτογρ. Ρωμαῖδη Τσαῖτες

Οἱ Βασιλεῖδες ἀλλάζουν σὰν τοὺς καιροὺς. Ἐνα πρῶτὸ ἀγαπημένο Μωσαϊκὸν μὲ τίς καμέλιες ἐγκατέλειφθη, καὶ ἡ λιγερὴ Βασίλισσα ἐφευγε βαρυθλιμμένη μὲ τὸν Ὄθωνα γιὰ τὴ μακρυνή της πατρίδα. Ὁ Κῆπος ἔμεινε ἀπροσάτευτος γιὰ λίγον καιρὸ. Κάποιο ἄλλο πρῶτὸ, ἓνα κομψὸ Βασιλόπουλο τοῦ Βορρᾶ, ἓνας ὄρατος ἐφηβὸς ποῦ πῆγαν καὶ τὸν ἔφεραν ἀπὸ τῆς Δανίας οἱ διατηρούμενοι γέροντες καπεταναῖοι τῶν καλῶν ἐκείνων χρόνων, κατέβη καὶ τὸν ἐπερπάτησε. Ἀπὸ τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἀρχίζει μίᾳ ἀγάπῃ εὐγενικῇ. Ἡ ἀγάπη τοῦ Βασιλέως Γεωργίου πρὸς τὸν κῆπον του. Τὰ παραμελημένα δένδρα, τὰ παραμελημένα μονοπάτια, τὰ ἄνθη, ἀπετέλεσαν μίαν ἀπὸ τὰς θερμότερας φροντίδας τοῦ Βασιλεῖα ποῦ ἀναπαύεται εἰς τὸ Τατόι. Ἀπὸ τὸν εὐγενέστατον διευθυντὴν τοῦ Ἀνακτορικοῦ Κῆπου κ. Πάτσην, αὐτὸ τὸ στοιχεῖο τοῦ Κῆπου ποῦ ἔχει ἀπομονωθῆ εἰς μίαν ὄραϊαν καὶ κληρονομικὴν λατρείαν τῆς φυτικῆς ζωῆς, ἔχομεν ἀκούσαι ὄραϊα πράγματα διὰ τὴν στοργὴν τὴν ὁποῖαν ὁ μακαρίτης Βασιλεὺς ἠσθάνετο ἀκόμη καὶ γιὰ ἓνα ξερόφυλλο. Ἐνας λόγος διὰ τὸν ὁποῖον ἠρνήθη πάντοτε νὰ ἐπιτρέψῃ καὶ τὴν ἐλαχίστην μεταβολὴν εἰς τὴν διαρρυθμίσιν, ἐν γένει δὲ καὶ τὴν κάθε ἀπόπειραν νεωτερισμοῦ. Ἡ ἰδέα ὅτι διὰ νὰ γίνον ὅλα αὐτὰ θὰ ἀπαιτεῖτο ἡ θυσία μερικῶν δένδρων, τὸν ἀπῆλπιζε. Ἦθελε τὸν Κῆπον ὅπως τὸν εὗρηκε, μὲ τὴν φροντίδα ὅμως τῶν ἐργατῶν του οἱ ὁποῖοι εἰς μέγαν ἀριθμὸν ζοῦν ἐκεῖ μέσα περιποιούμενοι τὰ ἄνθη καὶ τὰ δένδρα.

Ἐπακολουθεῖ μίᾳ δευτέρᾳ περιόδῳ δόξης μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Ὄθωνος. Ὁ νεαρὸς Βασιλεὺς ἓνα ἄλλο πρῶτὸ δὲν κατέβη μοναχὸς εἰς τὸ ἀγαπημένο του περιβόλι. Στὸ πλάϊ του χαμογελοῦσε τὸ ὄραϊότερον κεφάλι τοῦ Ἀυτοκρατορικοῦ οἴκου

Ὁ Ἀνακτορικὸς Κῆπος τῶν Ἀθηνῶν. Ἐνα κομμάτι τοῦ δρόμου μὲ τίς φρονιμῆς. Φωτογρ. Ρωμαῖδη Τσαῖτες

τῆς Ρωσσίας. Ἦτο ἡ Βασίλισσα Ὀλγα, ἡ ὁποία ἐπίσης ἔχει τὴν ἱστορίαν τῆς γλυκυτέρας νεότητός της μέσα εἰς τὸν Κῆπον αὐτὸν ὅπου ἐκατέβη καὶ ἐπερπάτησε εὐτυχῆς σύζυγος καὶ μητέρα.

Δὲν ἐπέρασε καιρὸς πολὺς καὶ τὰ ἔρημα ἐκεῖνα δένδρα εὗρηκαν τὴν συντροφιά τους. Ἦσαν ἓνα κοπάδι Βασιλικὰ πουλιά μὲ ξανθὰ κεφάλια, τὰ ὄραια αὐτὰ πουλιά ποῦ ἐπετέρυγισαν ἀπὸ τὴν κατάχρυσην παστάδα διὰ νὰ γεμίσουν τὸν Κῆπον μὲ τὴν μουσικὴν τῶν πρώτων λαρυγγισμῶν των. Τὰ Βασιλόπουλα ἐκεῖ μέσα ἔχουν τὴν πατρίδα των, ἐκεῖ ἐμαθῶν νὰ περπατοῦν, ἐκεῖ ἐμαθῶν νὰ

Ο Ανακτορικός Κήπος των Αθηνών. Ο δρόμος με τις πανύψηλες φοινικιάς — Φωτογρ. Ρομαϊδη Τσάτες

μιλου, εκεί έπαιξαν, εκεί έμεγάλωσαν. Η παιδική των ηλικία έπέρασε από τα μονοπάτια αυτού του Κήπου, όπου οι ξανθοί Έλληνες πρίγκηπες πρωτοείδαν τον ήλιον. Οι μεγαλύτεροι ένθυμούνται ότι πολλές φορές τα είδον να πηδούν με την ανεκλάλητον εκείνην χάριν των παιδιών και να κυνηγιώνται στα δένδρα. Συνήθως μαζί των κατέβαινε και ο Βασιλεύς, ο οποίος μέσα εις τον πράσινον αυτόν όρίζοντα ήμπορούσε να χαιρέται την εύτυχία του πατέρα εις όλο το μεγαλείον της.

Και πολλοί όμως άλλοι Αθηναίοι των μεγάλων σπιτιών έχουν γράψει εις τον Βασιλικόν Κήπον την ιστορίαν της παιδικής των ηλικίας. Ακόμη και τώρα κάθε Άνοιξιν τα δένδρα του Ανακτορικού προσφέρουν το άρωμά των καθη-

μερινώς εις χιλιάδα όλόκληρον ζωηρών μικρών τα όποια μαζί με τη μαμά και την τροφόν και την διδασκάλισσα διασκορπίζονται μέσα εις τους γραφικούς αυτούς λαβυρινθούς της πρασινάδας και της υγείας.

Εις την φυτικήν του κατάστασιν ο Κήπος παραμένει πλούσιος πάντοτε, χάρις εις το ύψηλόν ένδιαφέρον των κατόχων του και την επιμονήν του άληθμονήτου Βασιλέως να μη γίνεται καμία μεταρρύθμισις ή άλλη μεταβολή. Τα δένδρα έχουν κατακτήσει γιγάντια εις όλα τα σημεία. Πελώρια και πανύψηλα δένδρα τα όποια γεμίζουν με ήσκιους την καταπράσινην αυτήν περιοχήν των Βασιλικών περιπάτων. Δέν έχουν άλλον έχθρον από τον σφοδρόν χειμωνιάτικον άνεμον

ο οποίος γκρεμίζει κάποτε τους γεροντικούς των κλάδους.

Εις τον Κήπον υπάρχει ένα όλόκληρον κληθός από τις όραιότερες ράτσες του φυτικού βασιλείου. Μεταξύ αυτών έκτός από τα άφθονα φοινικοειδή σημειώνομεν τις όραιες Πριτσάρντιες, Σάμπαλ, Λατάνιες, Κορυφά, Κουέρκους, Χαμετοίπαρις, Μεγαλέγκα, Μυρτοφόλια, Σίνκο Μπίλομπα, Έδναλύπτους διαφόρων ειδών, διάφορα Μούζα, Σολάνουμ, Βιγνάντιες κλπ.

Έκτός τούτων υπήρχε μέχρι πρό όλίγου μία άρκετά μεγάλη έκτασις χρησιμοποιουμένη διά λαχανόκηπον, ο όποτός όμως κατά τινα τελευταίαν άπόφασιν κατεστράφη. Επίσης σημαντικήν έλάττωσιν έχουν υποστή τα άνθη, των όποιών ή συντήρησις, λόγω της μεγάλης πυκνότητος των δένδρων, των κλάδων και επομένως των σκιών, κατέστη άρκετά δύσκολος.

Έπ' εύκαιρία αναφέρομεν και ένα παλαιόν γεγονός το όποϊον εμφάνιζει εις ένα σημείον το σύστημα της άνατροφής που μετεχειρι-

σθη ο μακαρίτης Βασιλεύς διά τα παιδιά του.

Πρός το μέρος ένθα κείται το σπίτι του κηπουρού υπήρχεν άλλοτε μία έκτασις, άρκετά μεγάλη, ή όποια έχρησίμευε για πλουταριά. Εις το μέρος αυτό ήσαν, κοντά ή μία στην άλλη, πολλοί λιθοκτισμένοι στήλαι. Εκεί έπήγαιναν τακτικά οι μικροί πρίγκηπες μαζί με την άξέχαστον βασιλοπούλα Άλεξάνδρα και έπαιζαν άνεβασμένοι επάνω στις κολώνες πηδώντας από τη μία στην άλλη. Ο κίνδυνος, εάν λάβη κανείς όπ' όψιν του την πυκνότητα και το ύψος των, ήτο πάντοτε μεγάλος. Έν τούτοις τα μικρά βασιλόπουλα όντε τον έλογάριαζαν, όντε τον έμάντευαν καθόλου. Ο πολύκλαυστος Βασιλιάς έφρόντισε πάντοτε να μη τους ξυπνήσθ εις την ψυχήν την ιδέαν του φόβου και του κινδύνου όντε για τα πειδ άσημαντα πράγματα. Και τα τελευταία γεγονότα μέσα από τα όποια έλη ή Βασιλική Οικογένεια περνάει πρωτοπόρος και ήρωική, δείχνει άρκετά πόσον υπήρξαν άγαθά τα άποτελέσματα αυτής της άνδρικής άνατροφής των βασιλικών γόνων.

Γ. ΚΑΡΕΑΤΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ — ΤΑ ΣΥΝΟΡΑ

Σάμακος άνοιξ' ένας μεγάλος τάφος ή ένας νεκρός τινάχτηκε.
ΠΑΛΑΜΑΣ

Σε κάθε ένδοξη άνατριχίλα, πατριωτικό ξεσπασμα, φωνή πόνου για τον σκλάβο, κίνημα βοήθειας και προστασίας, παρουσιαζότανε ο Τούρκος μεγαλόπρεπος, βάρβαρος, κουνούσε τη φούντα του φρεσιού του στα σύνορα, με μία ματιά μας έκανε μικρούς, χωρίς φωνή, άνίκανους να βάλουμε φωτιά.

Τ' άσκέρι του προφήτη ειπε έτοιμο να πέση κάτω στον κάμπο, να πνίξη τον γκισούρη που σηκώνει κεφάλι και ζητάει δικαιο.

Ραγιαδες χώνουν περισσότερο το φέσι στο κεφάλι, πονάει ή μέση των από τον τεμενά, τα σχολεία κλείνουν, το γλωσσίδι της καμπάνας έσκουρίασε από την άκνησιά, φυλακές γιομίζουν από παλληκάρια του Μωριά και της Ρούμελης, ή γυναίκα τρέμει μην πέση στα χέρια του σφαγής και του ρεντίφ.

Κάπου - κάπου μερικές άστραπές, φώς στον βασανισμένο τόπο, κι' έπειτα βροχή, κατακλυσμός, χόνι, παγωνιά, καταστροφή.

Καιρός για θάνατο ή ζωή. Στην κόλασι ή στον Παράδεισο. Η χούφτα των Έλλήνων έπήρε το ντουφέκι και τρέχει κατά τα σύνορα. Η κλεφτουριά έπήρε τα βουνά. Νά, τα σύνορα. Βουνά στολισμένα με τα παλάτια των σταθμών. Μέσα

εκεί έζησε ο τύραννος, και τώρα τρέμει, φοβάται, έτοιμάζεται για δρόμο.

Το άγριό του μάτι έθόλωσε, ή φούντα δεν άνεμίζει από θυμό, από κινήματα παλληκαριάς, τα χέρια κρατάνε όχι σπαθι και βούρδουλα, κρατάνε τρέμοντας τα κιάλια, και βλέπει ο Τούρκος τον μικρό έχθρο που πάει να μετρηθί μαζί του.

Ο χότζας διπλωρωτάει τον Προφήτη — πώς γίνεται ο άπιστος να σηκώνη κεφάλι, να τραβή σπαθι και να δομάη; Έτσι λοιπόν κατάντησε το μιλέτι;

Ο κάμπος της Θεσσαλίας εγιώμισε από στρατό, σε όλα τα σημεία φανερώνονται εύζωνοι, φαντάροι, αλογα, πυροβόλα σηκώνουν κουνιαχτό, σκάβουν άνυπόμονα τον υγρό κάμπο της Θεσσαλίας.

Και τη νύχτα, την ώρα που άκούεται στα σύνορα το ύστερο άλλάξ έκπερ του χότζα, ο Θεσσαλικός κάμπος στολίζεται από μικρές φωτιές στρατιωτικών φαναριών, μοιάζει σαν προάλλιο έκκλησιός τη νύχτα της Άνάστασης.

Κάτω, τα σπίατα των Έλληνικών σταθμών ειπε μικρά, ταπεινά, περιφρονημένα. Μένουν εκεί οι δούλοι, οι αδύνατοι, κι' άπάνω στο παλάτι ο αφέντης και τύραννος.

Εύλογημέν' ήμερα του Οκτώβρη. Η είδηση για την Άνάστασι ήρθε την νύχτα στις ένδεκα. Ήμουν στο δημόσιο δρόμο της Λάρισσας

κοντά στα δυο πηγάδια. Το φεγγάρι χλωμό και αδύνατο, μόλις τριών ημερών, καθαρό σύμβολο του Μουσουλμανισμού, ξεσηχούσε πίσω από τον Όλυμπο.

Χράπ, χράπ, χράπ, ακούστηκαν ποδοβολητά και σε λίγο έφτασε χλωμός απ' την συγκίνησι καρβαλάρης. Το όλογο πικίλιζε τα χαλινάρια και οι άφροι απ' τα καπούλια έχύνοντο στα πόδια.

Το έγγραφο προς τον διοικητή ήταν σύντομο. — Με το χάραμα στο Μπουγάκι. — Σάν ηλεκτρικό δυνατό ρεύμα ή διαταγή ανέτρεψε και συνεκλόνησε τους στρατιώτες που κοιμόντουσαν κάτω στάντισκηνα.

Στάματα, στάματα, πιστοι του Κωνσταντίνου, το μάρασο ενσαρκώθηκε, τα μάτια του έχουν φώς, το χέρι ανεμίζει το σπαθί και την κυρτελισμένη του σημαία.

Στάματα, στάματα, αντρωμένοι, με το σκάσιμο του ήλιου ο τύραννος πρέπει να 'πή το υστερόν του άλλου.

Ήθ' ή χαρά και μās έπνιξε. Στο μαυρισμένο πρόσωπό μας κυλάνε δάκρυα, ή άλυσίδα της σκλαβιάς τρέμει από το φύσημα, το ρεύμα των εδρών και φαντάρων που σκαρφαλώνουν στα ξημερα παλάτια του τυράννου.

Όλα τα όργανα του θανάτου σέρνονται προς τα εμπρός. Περνάει με το γλυκοχάραμα ένας Τυρναβίτης με την ψυχή στο στόμα.

— Τι είναι, γέρο;

— 'Ανάσσει, παιδιά μ', λεφούς' στρατός...

Και λέγοντας αυτά έπεσε στην γέφυρα του Τυρναβου, στρώμα των στρατιωτών που περνούν, λαμπάδα στη μεγάλη θύρα, τάμα στον Προφήτη 'Ηλία που το είχε κάμη όταν ο τύραννος του πάτησε το σπίτι κι' έμαρνανε τα νειάτα της μονάκριβης Ρηνούλας.

Πάει ο Νεζερός, το Γκιριζόβαλι, ο Προφήτης 'Ηλίας, ή Μελούνα, το Λουσάφι, το 7^{ον} σύνταγμα χώνεται σαν σιδηρόδρομος σε τούνελ στο Μπουγάκι.

Απ' εκεί έπέρασε ο Τούρκος κι' έκοκκινωμαύρισε τη Θεσσαλία με το άμετρητό του άσκέρι. 'Επει' από τόσους αιώνες με το πέρασμά μας ο τόπος αγιάζεται, ο τύραννος γυρίζει και κιντάζει με τρόμο, έχει φτερά στα πόδια.

Τα σύνορα είναι δικιά μας, τα παλάτια των σταθμών κάρθηκαν, ή άλυσίδα που μās έχωριζε από τους σκλάβους κόπηκε, οι νεκροί αναστήθηκαν.

Οι τάφοι είναι άνοιχτοι γι' άλλους τώρα.

Σεπτέμβριος 1913

Μ. Α. ΡΟΔΑΣ

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΟΥ ΑΡΓΟΥΣ*

Ο ΣΓΟΥΡΟΣ ΒΑΣΙΛΙΚΟΣ

Μάνα, σγουρός βασιλικός
Πλατόφυλλος και δροσερός.
Μάνα μου, ποιος τον 'πότιζε
Και τον έκορφολόιζε;
Π' άπλωσε κλώνους και κλωνιά
Κ' έσκέπασε μιά γειτονιά,
Κ' έσκέπασε και μένανε
Που μ' έχεις, μάνα μ', ένανε;

Ο ΓΥΙΟΣ ΤΗΣ ΧΗΡΑΣ

Χήρας υγιός σκοτώνεται σε μαυρομάτας
[πόρτα.
Και κίνησε το αίμα του σαν σιγαλό ποτάμι.
Κ' ή μάνα του το μάξενε μ' ένα ξερό σφουγγάρι,
Και μέσ' στο κιάλι τ'όρριχνε και το συγγω-
[ρωτάει:
— 'Αρνήσου, γυιέ μου, τις ξανθές, ξανθές και
[μαυρομάτες.

— 'Αρνήσου, Μάνα, το Χριστό και το ιερό
[Βαγγέλιο,
Τότε θ' άπαρνηθώ και γώ ξανθές και μαυ-
[ρομάτες.

Η ΑΝΑΛΑΓΗ

Με μάρανε μιá ανάλλαγη μέσα στις άλλα-
[σμένες,
Μέσα στις άλλες φαίνεται πέρδινα πλουμι-
[σμένη.
Κ' ή μάνα της της έλεγε κ' ή μάνα της
[της λέει:
— Μαριώ μ', γιά δε στολίζεσαι, Μαριώ μ' γιά
[δεν αλλάζεις;
— Δε θέλω 'γώ να στολιστώ, δε θέλω 'γώ ν' άλ-
[λάξω,
Τ' αν κάνω πώς θα στολιστώ, τ' αν κάνω
[πώς αλλάξω
Θα κάνω νιούς να σκαζοννε, γέρους ν' ανα-
[σιτενάξουν,
Θα κάνω τους γραμματικούς να χύσουν το
[μελάνι
Θα κάνω και μιá παπαδιά ν' άφήση τον
[παπά της.

* Μās τα στέλλει ο κ. Σπ. Παναγιωτόπουλος.

Ο Παντόπουλος εις την «Καραντίνα»
του κ. Ν. Λάσκαρη ως 'Απλαρίδας Συμ-
βολαιογράφος.
Σύνταξ Δ. Γαλάνη

ΤΟ ΚΟΚΚΙΝΟ ΓΕΛΙΟ*

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ

Γρονάτισα μπροστά της και είπα:
— Εύλογηστε με.
'Εχλώμισε λίγο, τραβήχθηκε και είπε μισο-
σβυσμένα:
— 'Εγώ, δεν πιστεύω.
— Ούτε εγώ.
Γιά μιá στιγμή τα χέρια της άγγιξαν το κε-
φάλι μου.
— Ξέρεις, είπε, πάω εκεί πέρα.
— Πήγαινε. Μά δεν θα μπορέσης να βα-
σταίξης.
— Δεν ήξερω. Μά έχουν την ανάγκη μου
όπως εσύ, όπως ο αδελφός μου. Δεν φταίνε
αυτοί. Θα με θυμάσαι;
— Ναι. Και σύ;
— Θα σε θυμούμαι. Γιαά σου.
— 'Εχε γειά, γιά πάντα!

* Η άρχη εις το τεύχος της 15-30 Ιουνίου.

Και ξαναβρήκα την ήρεμία μου και ένοιωσα
τον εαυτό μου σαν ελευθερωμένο, σαν να είχα
ζήσει τις τρομερότερες στιγμές του θανάτου και
της τρέλας. Και, γιά πρώτη φορά, πήγα στο
σπίτι ήσυχος και άφοβος και άνοιξα την κά-
μαρα του αδελφού μου και κάθισα πολλήν
ώρα στο γραφείο του. Και όταν ξύπνησα τη
νύχτα σαν κάποιος να με είχε σκουνητήσει, και
άκουσα το γρατσούνισμα της πένας πάνω στο
χαρτί, δεν τρώμαξα και συλλογίσθηκα με χαμό-
γελο σχεδόν.

— Γράφε, αδελφέ μου, γράφε, ή πένα σου
δεν έχει στεγνώσει, είναι βρεμένη με αίμα αν-
θρώπινο. 'Ας φαίνονται λευκά και άδεια τα
χαρτιά σου — όμως ή άπαισία αυτή άσπράδα
μιλεί γιά τον πόλεμο και γιά το λογικό περισ-
σότερα απ' εκείνα που έχουν γράψει οι πιο με-
γάλοι σοφοί. Γράφε, αδελφέ μου, γράφε!

Και το πρωί εκείνο έμαθα πώς ή μάχη

εξακολουθοῦσε ἀκόμα καὶ ξανάρχισε πάλιν ἡ ἀγανία, κάτι ποὺ ἔμοιαζε μέσα στὸ μυαλό μου με γκρέμισμα. Νὰ το, προχωρεῖ, εἶναι κοντὰ στὸ κατώφλι τῶν φεγγερῶν αὐτῶν ἔρημων δωμάτων. Θυμήσου με, θυμήσου με, ἀγαπημένη κόρη, μὲ πιάνει τρέλα. Τριάντα χιλιάδες σκοτωμένοι...

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΙΒ'

... πέρα-πέρα μακλειῶ στὴν πολιτεία. Ἀόριστοι εἶναι οἱ κρότοι καὶ φοβεροί.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΙΓ'

Σήμερα τὸ πρωί, διαβαζοντας τὸν ἀτελείωτο κατάλογο τῶν νεκρῶν, εἶδα ἓνα ὄνομα γνωστό μου: ὁ ἀρραβωνιαστικὸς τῆς ἀδελφῆς μου, ἀξιωματικὸς ποὺ εἶχε πάει στὸ στρατὸ τὴν ἴδια ἐποχὴ μὲ τὸν ἀδελφὸ μου, σκοτωμένος. Καὶ ὕστερα ἀπὸ μιὰν ὥρα μοῦφερε ὁ ταχυδρόμος ἓνα γράμμα καὶ γνώρισα ἀπ' τὴν ἐπιγραφή τὸ γράμμα τοῦ σκοτωμένου: ἓνας νεκρὸς ἔγραψε σ' ἓναν ἄλλον νεκρὸ. Ὅμως πάντα καλύτερα παρὰ ἓνας νεκρὸς νὰ γράφῃ σ' ἓναν ζωντανό. Εἶχα γνωρίσει μιὰ μάνα, ποὺ εἶχε διαβάσει σὺς ἐφημερίδες πὼς τὸ παιδί της εἶχε σκοτωθῆ — γενομένο κομμάτια ἀπὸ μιὰν ὀβίδα — κ' ἐξακολουθοῦσε νὰ λαβαίνει, γιὰ ἓνα μῆνα, γράμματά του. Ἦταν ἓνα παιδί στοργικό, καὶ κάθε του γράμμα ἦταν γεμάτο γλυκὰ παρηγορητικὰ λόγια, ποὺ τοῦ ἔδινε ἡ ἀφελὴς νεανικὴ ἐλπίδα τῆς εὐτυχίας. Σκοτωμένος, καὶ κάθε ἡμέρα με χιλίες λεπτομέρειες μιλοῦσε γιὰ τὴ ζωὴ, καὶ ἡ μάνα κατάντησε νὰ μὴν πιστεύῃ πὼς ἦταν πεθαμένος, καὶ ὅταν πιά πέρασαν μιὰ, ἔπειτα ἄλλη, ἔπειτα ἄλλη ἡμέρα χωρὶς γράμμα, σὰν ἦρθε ἡ ἀτελείωτη σιωπὴ τοῦ θανάτου, ἀρπαξε μὲ τὰ δύο της χέρια ἓνα χονδρὸ παλιὸ ρεβόλβερ τοῦ γιουῦ της καὶ τράβηξε στὸ στήθος της. Φαίνεται ὅμως πὼς δὲν σκοτώθηκε, δὲν ἤξερω ἀκριβῶς.

Ἐνῆταξα πολλὴν ὥρα τὸ γράμμα καὶ συλλογίζομουν πὼς τὸ εἶχε κρατήσῃ μὲ τὰ χέρια του, πὼς εἶχε ἀγοράσει τὸν φάκελλο κάπου, εἴτε εἶχε σταλεῖ τὸν ἱπποκόμο του νὰ τὸν ἀγοράσῃ, ἔπειτα θὰ θὰ τὸ κόλλησε καὶ ἰδρύξε ἴσως ὁ ἴδιος στὸ κιβώτιο.

Κινήθηκε ὁ τροχὸς τῆς πολυούνητης αὐτῆς μηχανῆς, ποὺ τὴν ὀνομάζομε ταχυδρομεῖο, καὶ τὸ γράμμα πέρασε μέσα ἀπὸ δάση, κάμπους, καὶ πολιτείες, ἀπὸ χέρι σὲ χέρι, ὡς ποὺ νὰ φθάσῃ γερὸ ἐκεῖ ποὺ τὸ ἔστειλαν. Τὸ τελευταῖο πρωί, τὴ στιγμὴ ποὺ ἐκεῖνος ἔβανε τὶς μπότες του, τὸ γράμμα ἐπήγαινε ὀλοένα. Ἦταν σκοτωμένος πιά, κ' ἐκεῖνο πάντα ἐπήγαινε, ἦταν χωμένος

στὸ λάκκο μαζί με ἄλλους νεκρούς, κ' ἐκεῖνο προχωροῦσε ἀνάμεσα ἀπὸ δάση καὶ κάμπους καὶ πολιτείες, ζωντανὸ φάντασμα μέσα σ' ἓνα χαρτί διπλωμένο καὶ σφραγισμένο. Καὶ τώρα βρίσκεται στὰ χέρια μου.

Νά, τί ἔγραφε τὸ γράμμα, γραμμένο μὲ τὸ μολύβι, πάνω σὲ κομματάκια χαρτί, ἀτελείωτο, γιὰτί κάτι τὸ σταμάτησε:

... «Ἐνοιωσα τὴ μεγάλη χαρὰ τοῦ πολέμου, τὴν αἰώνια, πρωτογενὴ χαρὰ τοῦ ἀνθρώπου: τοῦ ἔξυπνου, τοῦ πανούργου, τοῦ δόλιου, ποὺ εἶναι πολὺ πιὸ περίεργος ἀπὸ τὰ ἄγρια θηρία. Νὰ παίρῃς ὀλοένα ζωὴς εἶναι ἐπίσης ἔμορφο, ὅπως καὶ νὰ παίρῃς «law» τένης με τοὺς πλανήτες καὶ τ' ἄστρα. Τί κρίμα, κακομοίρη, ποὺ δὲν βρίσκεσαι ἀναμεσα μᾶς, μὰ εἶσαι καταδικασμένος νὰ ζῆς μιὰν ἄνοστη ζωοῦλα! Στὴν ἀτμοσφαῖρα τοῦ θανάτου θὰ εὕρισκες ἐκεῖνο ποὺ ἡ εὐγενικὴ καὶ ἀνήσυχη καρδιά σου πάντα ποθοῦσε. Τὸ συμπόσιό τοῦ αἵματος — ἡ συνηθισμένη αὐτὴ παρομοίωσις εἶναι τόσο ἀληθινὴ. Πατάμε μέσα στὸ αἷμα ἕως τὸ γόνα, καὶ γυρίζει τὸ κεφάλι ἀπὸ τὸ κόκκινο αὐτὸ κρασί, ὅπως τὸ λένε ἀστεία οἱ γενναῖοι μου σύντροφοι. Νὰ πῆς τὸ αἷμα τοῦ ἐχθροῦ, δὲν εἶναι ὅσο μᾶς φαίνεται τρέλα: ἤξεραν καλά τί ἔκαμαν...

... «Κράζουν τὰ κοράκια. Ἀκούς! κράζουν τὰ κοράκια. Ἀπὸ ποῦ νὰ ἔρχονται τόσα πολλὰ; Σκοτεινίασαν τὸν οὐρανό. Ἔρχονται κοντὰ μᾶς, οὔτε μᾶς φοβοῦνται, παντοῦ μᾶς ἀκολουθοῦν — καὶ πάντα τὰ βλέπομε πάνω ἀπ' τὸ κεφάλι μᾶς, σὰν ὀμπρέλλα ἀπὸ μαῦρες νταντέλλες, σὰν δέντρο κινητὸ ποὺ ἔχει φύλλα μαῦρα. Ἐνα κοράκι πλησίασε κοντὰ στὸ πρόσωπό μου. Μὲ πῆρε βέβαια γιὰ νεκρό. Κράζουν τὰ κοράκια, κ' αὐτὸ μὲ πειράζει κάπως, ἀπὸ ποῦ νὰ ἔρχονται τόσα πολλὰ;

... «Χθὲς τοὺς σφάξαμε, μέσα στὸν ὕπνο τους. Βοδίζαμε σὺς ἄκρες τῶν ποδιῶν, σέρνοντας, μὲ τόση προφύλαξη, ποὺ δὲν ἀγγίξαμε πάνω σὲ νεκρό, δὲν τρομάξαμε οὔτε ἓνα κοράκι. Σὰν ἤσκιαι προχωροῦσαμε, καὶ ἡ νύχτα μᾶς προφύλαγε. Ἐσκοτώσα, ἐγώ, τὸν σκοπὸ: τὸν ἔριξα χάμω καὶ τὸν ἔπνιξα μὲ τὰ χέρια μου, μὴ τυχὸν καὶ φωνάξῃ. Καταλαβαίνεις; ἡ παραμικρότερη ταραχὴ, καὶ χανόμαστε. Μὰ δὲν ἔβγαλε καμιά φωνή. Μοῦ φαίνεται πὼς δὲν πρόφθασε ν' ἀντιληφθῆ πὼς τὸν σκοτώνων. Ἦταν ὅλοι κοιμισμένοι γύρω στὴ φωτιά, ποὺ τὴν εἶχε σκεπασμένη ἡ στάχτη, κοιμισμένοι ἡσυχά, σὰν μέσα στὰ κρεβάτια τους. Χρειασθήκαμε περισσότερο ἀπὸ μιὰν ὥρα νὰ τοὺς σφάξομε. Μερικοὶ εἶχαν ξυπνήσει καὶ ζητοῦσαν ἔλεος. Ἐδάγκωναν. Ἐνας μοῦκοψε μὲ τὰ δόντια του ἓνα δάγκυλο

ἀπ' τὸ ἀριστερό μου τὸ χέρι, ποὺ εἶχα τὴν ἀνοησία νὰ πιᾶσω τὸ κεφάλι του. Μὲ δάγκωσε, κ' ἐγώ, εἶπαι, τοῦστριψα τὸ λαρόγγι. Τί λές; Ἐκδικηθήκαμε; Πὼς δὲν ξυπνήσαν, ἀλήθεια, ὅλοι! Ἀκούεις τὰ κόκκαλα ποὺ ἔτριζαν, τὴ σάρκα ποὺ γινότανε κομμάτια. Ὑστερα τοὺς γυμνώσαμε καὶ τραβήξαμε κλῆρο ποῖός θὰ πάρῃ τὰ ρούχα τους. Μὴ θυμώσῃς γι' αὐτό. Ἐσύ, ποὺ τὰ θέλεις ὅλα στὴν ἐντέλεια, θὰ πῆς πὼς αὐτὸ εἶναι ἐγκληματικό; μὰ μήπως ἐμεῖς ὅλοι δὲν εἴμαστε γυμνοί; Ὅλα μᾶς ἔλυωσαν. Ἀπὸ καιρὸ τώρα, φορῶ ἓνα πουκάμισο γυναικεῖο καὶ μοῦ ἄξω περισσότερο μὲ καμιά... παρὰ μὲ ἀξιωματικό τοῦ στρατοῦ ποὺ εἶναι νεκρῆς.

«Ἀλήθεια, ἐσύ εἶσαι παντρεμένος, νομίζω, καὶ δὲν ταιριάζει νὰ διαβάξῃς αὐτὰ τὰ πράματα. Μὰ... καταλαβαίνεις; ἡ γυναίκα. Τί διάβολο! εἶμαι νέος καὶ διψῶ ἀγάπη. Μὰ, ναί, ἐσύ εἶχες μιὰ φορὰ ἀρραβωνιαστικιά. Μοῦ ἔχεις δεῖξει τὴ φωτογραφία της, ἓνα νεώτατο κορίτσι, καὶ μοῦ εἶπες πὼς ἦταν ἀρραβωνιαστικιά σου. Καὶ κάτι θλιβερό, πολὺ θλιβερό ἦταν γραμμένο πάνω στὴν εἰκόνα. Καὶ εἶχες κλάψει, γιὰτί ἔκλαψες; Πέρασε καιρὸς ἀπὸ τότε, μάλιστα τὸ θυμάμαι. Ὁ πόλεμος δὲν θέλει χάρδια. Καὶ εἶχες κλάψει, γιὰτί ἔκλαψες; Τί ἦταν γραμμένο ἐκεῖ πάνω, τόσο θλιβερό, τόσο θλιβερό; Καὶ εἶχες κλάψει, εἶχες κλάψει!... Τί ντροπὴ νὰ κλαίῃ ἓνας ἀξιωματικός!

... «Κράζουν τὰ κοράκια. Ἀκούς, φίλε μου; Τὰ κοράκια κράζουν. Τί θέλουν ἀπὸ μᾶς;»

Παρακάτω τὰ γράμματα, γραμμένα μὲ μολύβι, ἦταν σχεδὸν σβυσμένα, καὶ δὲν μπορούσες νὰ ξεχωρίσῃς τὴν ὑπογραφή.

Μὰ τὸ παράξενο ἀπ' ὅλα εἶναι, ποὺ ὁ θάνατός του δὲν μὲ λύπησε καθόλου. Φαντάσθηκα τὸ πρόσωπό του: ἀπαλό, λεπτό, σὰν πρόσωπο γυναικεῖο: τὸ χρῶμα, ἡ ὄρασις τῶν ματιῶν ἡ ἀδολεχὴ καὶ νεανικὴ, τὰ γένεια, λεπτὰ σὰν γουόδι, ποὺ θὰ τὰ ζήλευε καὶ γυναίκα. Ἀγαποῦσε τὰ

βιβλία, τὰ ἀνθὴ, τὴ μουσικὴ, ἀπόφευγε ὅτι ἦταν πρόστυχο, ἔγραφε στίχους καὶ ὁ ἀδελφός μου, ποὺ ἦταν κριτικός, ἔλεγε πὼς οἱ στίχοι του ἦταν πολὺ καλοί. Καὶ δὲν μπορούσα νὰ καταλάβω, ὕστερα ἀπ' ὅλα αὐτὰ, οὔτε τὰ κοράκια ποὺ ἔκραζαν, οὔτε τὴ σφαγὴ, οὔτε τὸν θάνατο.

... Κράζουν τὰ κοράκια.

Καὶ ἄξαφνα, σὲ μιὰ στιγμὴ τρέλας καὶ ἀνεπίπτης εὐδαιμονίας, μοῦ φάνηκε πὼς ὅλα ἦταν ψέμα, πὼς δὲν ἦταν πόλεμος. Γιατί δὲν ὑπῆρχαν οὔτε σκοτωμένοι, οὔτε νεκροί, οὔτε τὸ φοβερό αὐτὸ ἐνὸς λογικοῦ ποὺ ταραχόθη, μὰ πὼς ἦμουν κοιμισμένος ἀνάσκελα, ὅπως σὰν ἦμουν παιδί, καὶ πὼς ἔβλεπα ἓνα ὄνειρο φοβερό, τὶς σιωπηλὲς αὐτὲς κάμαρες ποὺ φοβίζον, ἐρημωμένες ἀπὸ τὸ θάνατο καὶ τὴν τρομάρα, καὶ τὸν ἑαυτὸ μου ποὺ κρατοῦσε τὸ κοντὸ αὐτὸ γράμμα. Ὁ ἀδελφός μου ζῆ, καὶ ὅλοι εἶναι μαζωμένοι γύρω στὸ τραπέζι καὶ ἐτοιμάζονται γιὰ τὸ τσάι.

... Τὰ κοράκια κράζουν.

«Ὀχι, εἶναι ἀληθινά. Ἀθλία γῆ, δὲν εἶναι ἀληθινά; Δὲν εἶναι συγκλίνουσιν ἐνὸς τεμπέλη γραφιά, ποὺ γυροῦει εὐκολες ἐπιτυχίες, ἐνὸς τρελοῦ, ποὺ ἔχασε τὸ λογικό του. Κράζουν τὰ κοράκια. Ποῦ εἶναι ὁ ἀδελφός μου; Ἦταν γλυκὸς καὶ ἀγαθὸς καὶ κανενὸς δὲν ἤθελε τὸ κακό. Ποῦ εἶναι; Ἐσᾶς ρωτῶ, καταραμένοι δολοφόνοι, κοράκια πεσμένα πάνω στὸ ψοφίμι, κακομοίρικα θηρία, ποὺ χάσατε τὸ λογικό σας. Εἰστε θηρία. Γιατί σκοτώσατε τὸν ἀδελφὸ μου; Ἄν εἶχατε πρόσωπο, θὰ σᾶς μπάτσιζα, μὰ δὲν ἔχετε πρόσωπο, ἔχετε κεφάλι θηρίου. Ὑποκρίνεσθε τὸν ἀνθρώπο, μὰ μέσα ἀπὸ τὰ γάντια σας νοιώθω τὰ νύχια, καὶ κάτω ἀπ' τὸ καπέλο σας τὸ πλατὺ κρανίο τοῦ θηρίου. Τὰ λόγια σας τὰ σωστά δείχνουν μιὰ τρέλα ποὺ προσπαθεῖτε νὰ τὴν κρύψετε, καὶ αὐτὴ ταραξεί τις σκουριασμένες της ἀλυσίδες. Μέσα ἀπὸ τὸ βᾶθος τῆς λύπης μου, τῆς ἀνησυχίας μου, τοῦ ἔλεεινοῦ λογικοῦ μου σᾶς καταριέμαι, ἀθλία θηρία ποὺ ἔχει σάλι μὲ τὸ μυαλό σας.

[*Ἐπεται τὸ τέλος]

[Μετάφρ. Κ. Μ.]

Α. ΑΝΤΡΕΪΕΦ

εξοδον ὁ Μορεάς μ' ἓνα τεράστιον ποῦρο εἰς τὸ στόμα. Τὸ γκαροῦν σπεύδει εὐθύς καὶ με μεγάλην εὐγένειαν καὶ σεβασμὸν τοῦ μὲν αὐτοῦ παρατήρησιν.

— Μαίτη, ἀπαγορεύεται τὸ κἀνισμα. Θά ἐπιτραπῆ ἀπὸ τὰς πέντε ἢ ἄρα καὶ ἕπειτα.

Ὁ Μορεάς ἐκοντοστάθηκε, ἔκαμε τὸ χαρακτηριστικὸν τὸν τικ καὶ ἔπε.

— Τότε θά ἐπιστρέψω μετὰ τὰς πέντε.

ΑΠΟ μίαν ἀνταπόκρισιν τῆς Θεσσαλονίκης πρὸς τὸ «Ἐμπρός», μαθάνομεν διὰ τοὺς Βούλγαροι προβάλλου ἀξιώσεις διὰ τὸ χωρίον Ὁξιλάρ. Ἐνας Βούλγαρος λοχαγὸς καὶ ἕνας ἀνθυπολοχαγὸς ξεκίνησαν ἀπὸ τὴν Ξάνθη καὶ ἐφθάσαν στὸ Ὁξιλάρ, παρουσιάσθησαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν στρατιωτικὴν ἀρχὴν καὶ εἶπαν:

— ἔχουμε διαταγὴν νὰ παραλάβωμε τὸ χωρίον καὶ τὸν σιδηροδρομικὸ σταθμὸν Ὁξιλάρ.

Οἱ Ἕλληνες ἀπήντησαν πῶς λυποῦνται πού δὲν ἔχουν καὶ αὐτοὶ τέτοια διαταγῆ.

— Μὰ ἐμεῖς ἔχουμε ρητὴ διαταγῆ. Εἰσθε ἀξιωματικοὶ καὶ γνωρίζετε τί σημαίνει διαταγῆ ἀνωτέρου.

— Κ' ἐμεῖς ἐκτελοῦμε διαταγὰς τῶν ἀνωτέρων, ἀποκρίθησαν οἱ Ἕλληνες.

— Ταύλαχιστον ἀφήσθε μας νὰ μείνωμε ὡς αἰσιο, φιλοξενούμενοι.

— Πά... πᾶ... ἔχουμε πικρὰν πείραν. Πᾶσι ὁ καιρὸς τῆς φιλοξενίας.

Η ΠΡΟΤΟΜΗ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ

ΤΩΡΑ πού τελείωσε ὁ πόλεμος, καὶ θά ὀκνεθῆ κανεὶς τῆς εἰρήνης τὰ ἔργα, εἶναι καιρὸς νὰ θυμίσωμε σ' ὄλους τὴν βασανισμένην προτομὴν τοῦ Σολωμοῦ. Χρειαζόνται ἀκόμη δρχ. 2.000 περίπου.

Προτομὴ Δρ. 5.000.—

Μεταφορὰ, βάρη καὶ τοποθέτησις Δρ. 5.800.—

Ἐχομεν εἰσπράξει 3.296.60

Γιῶγκος Χέλμης 500.— } > 3.796.60

Δρ. 2.003.40

Περιμένουμε νὰ βρεθῆ κανένας πατριώτης νὰ συμπληρώσῃ τὸ ποσὸν καὶ ἐκτελεσθῆ ἐπὶ τέλους ἡ προτομὴ τοῦ Ἐθνικοῦ Ποιητοῦ.

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Θεομότατα ὑπεδέχθησαν οἱ Ἀθηναῖοι τὸν ὑπουργὸν τῆς Ρουμανίας κ. Ἰονέσκο καὶ τὴν κυρίαν Ἰονέσκο. Ἀποδίδοντας τὰ πρὸς τὴν Ἑλλάδα φιλικὰ του αἰσθημάτων, τὸ Πανεπιστήμιον τὸν ἠνόμασε ἐπίτιμον καθηγητὴν καὶ ὁ Δῆμος τῆς πρωτεύουσος ἐπίτιμον πολίτην Ἀθηναίων.

Τὴν νύκτα τῆς 31 Ὀκτωβρίου ὑπεγράφη ἡ εἰρήνη μετὰ τὴν Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας.

Ὅλοι αἱ Ἀθηναῖοι συγκεντρωμένοι εἰς τοὺς δρόμους πού θά περνοῦσε ἡ Βα Μεραρχία, ἐπιστρέφουσα μετὰ τὸν τελευταῖον νικηφόρον πόλεμον. Ὁ Βασιλεὺς καὶ οἱ Βασιλοπαιδὲς ἐπὶ κεφαλῆς εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν μέσα σὲ ἀτελείωτα ζῆτα.

Ὁ Δήμαρχος κ. Μερκούρης προσεφάνησε τὸν στρατὸν με λόγια γεμάτα ἐνθουσιασμὸν, καὶ προσέφερε ἐκ μέρους τῆς πόλεως ἀργυροῦν στέφανον καὶ μικρὸν ἀγαλμα Νίκης.

Οἱ Ὀλυμπιακοὶ Ἀγῶνες ἀπεφασίσθη νὰ γίνωσι εἰς τὰς Ἀθήνας τὴν ἄνοιξιν τοῦ ἐρχομένου ἔτους 1914. Προσεχῶς ἐκδίδεται τὸ ἐπίσημον πρόγραμμα.

Ἐφευρέθη εἰς τὴν Ἀμερικὴν εἰδικὴ λυχνία, με γυαλί παρουνοκίτρινον, ἐναντίον τῆς ομίχλης. Τὸ φῶς πού φέρει ἡ λυχνία διακρεῖ τὴν ομίχλην πολὺ ἰσχυρότερα παρὰ τὸ λευκὸν φῶς.

Εἰς τὸν δραματικὸν διαγωνισμὸν τοῦ Ὁδείου ἐβραβεύθη ἡ τραγωδία «Νικηφόρος Φωκάς» τοῦ ποιητοῦ κ. Ἄρ. Προβελεγγίου. Ὁ Νικηφόρος Φωκάς ἐδόθη πρὸ δύο ἐτῶν εἰς τὸ Βασιλικὸν θέατρον.

Εἰς τὸν Κάρολον Ρισὲ ἐδόθη ἐφέτος τὸ βραβεῖον Νόμπελ διὰ τὰς ἐξόδους ἐργασίας του εἰς τὴν φυσιολογίαν καὶ τὴν ἱατρικὴν. Ὁ Ρισὲ εἶναι καὶ ἐπίτιμος καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

Τὸ βραβεῖον τῆς Φυσικῆς ἐδόθη εἰς τὸν Ὁλλανδὸν καθηγητὴν Κάμερλιγ Ομπες, γνωστὸν διὰ τὰς σπουδαίας μελέτας του ἐπὶ τῶν χημικῶν θερμοκρασιῶν. Ὁ Ὁλλανδὸς καθηγητὴς κατώφλωσε νὰ υδροποιήσῃ τὸ ἥλιον, διὰ τοῦ βρασμοῦ τοῦ ὁποίου εἰς τὸ κενὸν ἐπετεύχθη ἡ κατωτέρα γνωστὴ θερμοκρασία τῶν 271 βαθμῶν ὑπὸ τὸ μηδέν.

Τὸ βραβεῖον τῆς Χημείας ἔλαβε ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ζυρίχης Ἄλφρεδὸς Βέρνερ, ὁ ὁποῖος ἐπὶ εἰκοσιπέντε ἐτη κατέγινε εἰς τὰ σύμμικτα, τὰ ὁποῖα ἔχουν παράδοξον σύνθεσιν μεταλλικῶν καὶ ὀργανικῶν ὀξείων. Αἱ μελεταὶ τοῦ Βέρνερ ἔχουν μεγάλην σημασίαν εἰς τὰς γενικὰς θεωρίας τῆς Χημείας.

Τὸ βραβεῖον τῆς Φιλολογίας ἔλαβε ὁ Ἰνδὸς Ραμπεντραναθ Ταγὸρ 52 ἐτῶν, μουσικὸς καὶ ποιητὴς. Ὁ Ἰρλανδὸς ποιητὴς Γῆτς, εἰς ἓνα πρόλογόν του εἰς τὸ ἔργον τοῦ Ταγὸρ ἐπιγραφόμενον «Τζετανζάλ» λέγει: Τόσον ἀβήθη καὶ τόσον ἀπλῆ εἶναι ἡ ποιησις του πού μπορῶ νὰ νὰ εἰπῶ πὸς κάποια ἀναγέννησις γίνεται στὴ χώρα του. Τὰ ποιήματά του ἀποκαλύπτουν ἓνα κόσμον πού ὄνειροπόλησα σὲ ἄλη μου τὴ ζωῆ. Ἔργα ἀναστάτης μορφώσεως, καὶ ὅμως φαίνονται νὰ βλαστάνουν ἀπὸ τὴ γῆ δικῆς ἢ χλόης ἢ τὸ καλάμι. Ὁλόκληρος λαὸς, ὀλόκληρος πολιτισμὸς, ἀπείρως παράδοξα γιὰ μᾶς, φαίνονται νὰ ἔχουν ἀπορροφηθῆ ἀπὸ τὴν φαντασίαν του. Καὶ ὅμως δὲν μᾶς συγκινεῖ αὐτὸ τὸ παράδοξον, ἀλλὰ τὸ ὅτι βλέπομε μέσα τῆς τὴν ἰδικῆς μας εἰκόνα σὺν νὰ βρισκόμαστε στὸ δάσος τῶν ἰταίων τοῦ Ροσέττη ἢ σὺν νὰ ἀκούωμε, γιὰ πρώτη φορὰ στὴ φιλολογία, τὴ φωνὴν μᾶς σὺν μέσα σὲ ὄνειρον.

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Πάνθεον μηνιαῖον φιλολογικὸν καλλιτεχνικὸν σύγγραμμα ὑπὸ Πανευμβόλου, ἐν Λονδίνω. Ἐτησίαν συμβολή φρ. 15.

La guerre Gréco-Bulgare. Ἔργον ὀμίλου Γάλλων καὶ Ἑλλήνων συγγραφέων με 32 εἰκόνας καὶ 7 χάρτας. Παρίσι, ἐκδότης τὸ περιοδικὸν Graecia.—Πωλεῖται εἰς ἅλα τὰ βιβλιοπωλεῖα δρ. 3.

La victoire de la vie Paul Adam. Pensées choisies. Paris E. Sansot et C. fr. 1.

Revue des Sciences médicales Hellènes (organe de l'Alliance Médicale Franco-hellénique) publiée par les soins du Dr Sotiriades et des Drs Psarftis et André. Athènes, le N° frs 3.

L'administration financière en Macédoine (extrait de l'Indépendants). Athènes éd. Eleftheroudakis et Barth, frs 2.